

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาพัฒนาการด้านภาษาของเด็กอายุ 3 ปีแรก และการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านภาษาของผู้ดูแล ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมหัวข้อ ทฤษฎีพัฒนาการด้านภาษา พัฒนาการด้านภาษาเด็กอายุ 3 ปีแรก เครื่องมือคัดกรองพัฒนาการด้านภาษา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านภาษา การส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาเด็กอายุ 3 ปีแรกของผู้ดูแล

### ทฤษฎีพัฒนาการด้านภาษา

#### ความหมายของภาษา

ด้านภาษาศาสตร์คำว่า “ภาษา” และ “ภาษาพูด” มีความหมายอย่างเดียวกัน เมื่อกล่าวถึงภาษาจะหมายถึงภาษาที่ใช้พูดเพื่อสื่อความหมายในสังคมหนึ่ง ทางด้านจิตวิทยา “ภาษา” หมายถึง ความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่น ภาษาช่วยให้มนุษย์ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมต่อกัน (ศรียา นิยมธรรม และ ประภัสสร นิยมธรรม, 2519) ภาษาพูดประกอบด้วย การเปล่งเสียงอย่างเป็นระบบเพื่อให้ผู้ฟังยอมรับและใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์เพื่ออธิบายหรือสื่อความหมาย (Montaigne, 2001) ซึ่งบราวน์ (Brown, 1973) ได้อธิบายถึงหน้าที่ที่เด่นชัดของภาษาใน 3 ลักษณะคือ เพื่อสื่อถึงสิ่งที่ต้องการแต่ยังไม่ถึงหรืออาจไม่มีตัวตน (displacement) เพื่อสื่อความหมายหรืออธิบายในเรื่องที่กำลังสื่อสารกันอยู่ (meaning) และสุดท้ายเพื่อสื่อถึงผลที่เกิดขึ้นแล้วหรือเล่าเรื่องราวที่ผ่านพ้น (productiveness)

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารด้วยภาษาในทารกคือ (Zuckerman, Frank, & Augustyn, 1999)

1. เพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น
  2. เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ดูแลและเป็นการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
  3. เพื่อบอกความต้องการการดูแลและแสดงผลที่เกิดขึ้น
- เพื่อบอกความพึงพอใจที่ได้รับจากการสื่อสารกับผู้อื่น

สรุปภาษาคือ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างมนุษย์เพื่ออธิบายหรือสื่อความหมาย และช่วยให้มนุษย์ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมต่อกัน

พัฒนาการด้านภาษา หมายถึง ความสามารถทางการสื่อสารตั้งแต่การออกเสียงคำพูดและการใช้สีหน้าท่าทาง อากัปกิริยา องค์ประกอบของการพัฒนาด้านภาษาประกอบด้วยประสาทสัมผัส การประมวลข้อมูลและการแสดงออก (นิตยา คชภักดี, 2540)

ภาษาเริ่มต้นจากการที่เด็กได้ยิน โดยเสียงที่ได้ยินต้องประกอบด้วยส่วนต่างๆ เช่น เสียงสูงต่ำ การเว้นจังหวะ และการเน้นเสียงของคำ เป็นต้น การเปล่งเสียงของเด็กมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงผลที่เกิดขึ้น คำศัพท์ที่เด็กใช้ในเริ่มแรกจะเป็นลักษณะของคำสั่งเพื่อให้มีการปฏิบัติตอบกลับสู่เด็ก แต่บางครั้งเด็กก็ต้องประมวลในสิ่งที่ได้ยินเองแล้วจึงคิดคำเพื่อโต้ตอบกลับจึงเกิดเป็นลักษณะของการสร้างสรรค์ประโยคขึ้นมาด้วยตนเอง เนื่องจาก โครงสร้างของประโยคที่เด็กได้ยินไม่ได้ตรงไปตรงมาหรือตรงตามแบบแผนทุกครั้ง โดยมีทฤษฎีที่ใช้อธิบายกระบวนการของพัฒนาการด้านภาษา (Steven, Pinker, cited in Bee, 1992) ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner, 1957) เป็นทฤษฎีการเสริมแรง (reinforcement theory) หรืออาจจะเรียกว่าทฤษฎีการปรับพฤติกรรมกรรมการตอบสนองและการกระตุ้น (behavior modification theory and stimulus response) ซึ่งสกินเนอร์กล่าวว่าการเรียนรู้ภาษาของเด็กทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัว ภาษาสื่อไปถึงพฤติกรรมซึ่งให้ชื่อว่า พฤติกรรมที่แสดงออกทางคำพูด (verbal behavior) โดยเชื่อว่า การแสดงออกทางคำพูดของเด็กทำให้ทราบถึงพฤติกรรมส่วนอื่นๆ นอกจากนี้สกินเนอร์ยังเชื่อว่า การเสริมแรงทำให้เด็กรู้จักเลือกใช้คำ กล่าวคือ เด็กพยายามที่จะเรียนรู้คำ เชื่อมคำ และสร้างประโยคขึ้นมาเนื่องจากต้องการรางวัลจากผู้อื่นและในทางตรงกันข้ามถ้าเขาพูด โครงสร้างของประโยคไม่ถูก ก็อาจได้รับการลงโทษได้ และสกินเนอร์ได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่า พัฒนาการทางภาษาเป็นผลที่เกิดจากการใช้ภาษา นอกจากนี้ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ยังให้ความสำคัญกับการเลี้ยงดูและประสบการณ์ที่เด็กได้รับว่าทั้งสองสิ่งนี้มีผลต่อระดับพัฒนาการทางภาษาของเด็กด้วย (Brendt, 2001)

2. ทฤษฎีสภาวะติดตัวแต่กำเนิด (innateness theory) ของ ชอมสกี (Chomsky, 1988) นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน ซึ่งได้คัดค้านทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์โดยกล่าวว่า การเรียนรู้ของเด็กไม่ต้องการการเสริมแรง การแสดงออกทางภาษาของเด็กเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์และเกิดขึ้นเองตั้งแต่เกิด และอธิบายเพิ่มเติมว่า เมื่อเด็กเกิดมาการเรียนรู้โครงสร้างของประโยคจะเป็นไปโดยธรรมชาติและต่อมาก็จะมีการปรับให้สอดคล้องกับแบบแผนและโครงร่างที่ถูกต้อง ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการ โครงสร้าง และเงื่อนไขรายละเอียดปลีกย่อยของแต่ละภาษา เด็กที่เกิดมาจะเรียนรู้โครงสร้างของประโยคที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ลักษณะการเรียนรู้ทางภาษาจะเป็นแบบตรงไปตรง

มา ส่วนรูปแบบโครงสร้างของประโยคในแต่ละภาษาจะมีความแตกต่างกันไป การเรียนรู้โครงสร้างประโยคด้วยตนเองทำให้เด็กไม่ทราบหลักเกณฑ์ที่ถูกต้องของประโยค และต้องการคำแนะนำที่ถูกต้องเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (Brendt, 2001)

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (cognitive development) ของเพียเจท์ (Piaget, 1970) นักจิตวิทยาชาวสวิส ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการด้านภาษาที่แตกต่างไปจากของสกินเนอร์ และชอมสกี โดยเพียเจท์กล่าวว่าพัฒนาการทางภาษาของเด็กไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ประสบการณ์ สภาวะติดตัวแต่กำเนิด หรือการทำงานของสมอง และสนับสนุนว่าพัฒนาการทางสติปัญญา มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางภาษาโดยให้เหตุผลว่า ระดับพัฒนาการทางภาษาที่ปรากฏให้เห็นในช่วง 2 ปีแรกของชีวิตขึ้นอยู่กับพัฒนาการด้านความคิดความเข้าใจในระหว่างที่เป็นทารก และเชื่อว่าความสามารถทางสติปัญญาของทารกเกิดจากการเห็นความสำคัญในสิ่งแวดล้อม ทำให้ทารกต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของสิ่งแวดล้อม แต่คงอยู่ภายใต้การควบคุมของจิตใจ (Zuckerman, Frank, & Augustyn, 1999) เพียเจท์ได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า การสร้างประโยคของทารกน่าจะเกิดจากการมองเห็นสิ่งต่างๆ และเป็นปฏิบัติการสนองตอบต่อสิ่งที่เห็น เด็กจะเข้าใจสัญลักษณ์ก่อนที่จะพูดได้ เข้าใจความหมายของคำก่อนที่จะใช้คำพูด นอกจากนั้นเพียเจท์ได้แบ่งลำดับขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น ซึ่งพัฒนาการทางภาษาจะมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการขั้นประสาทสัมผัส (sensorimotor period) อายุแรกเกิดถึง 2 ปี โดยพัฒนาจากปฏิบัติการสะท้อน รีเฟล็กซ์ต่างๆ เป็นระดับการรับรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ มีการพัฒนาเชื่อมโยงสิ่งที่เขาต้องการทางร่างกายกับประสบการณ์ด้านความรู้สึก (สุวดี ศรีเลนวดี, 2534)

### พัฒนาการด้านภาษาของเด็กอายุ 3 ปีแรก

กระบวนการพัฒนาภาษาในทารกและเด็กเล็ก เริ่มจากการส่งเสียงที่ไม่เป็นภาษาและการแสดงท่าทางในระยะแรก และตามด้วยการแสดงออกทางภาษาที่มีความหมายในระยะเวลาดต่อมา (Bee, 1992) ระยะเริ่มแรกของชีวิต ทารกสามารถอธิบายประสบการณ์ที่ได้รับโดยใช้ภาษาท่าทาง ต่อมาจะมีการพัฒนาเพื่อใช้ภาษาพูดในการสื่อความคิดความรู้สึกเพื่อบอกสิ่งที่เขาไม่ต้องการ บอกเหตุผลและแสดงอารมณ์ เป็นต้น เมื่อภาษามีการพัฒนาขึ้นแม้ไม่มีการนำคำศัพท์ใหม่ๆ มาพูดให้เด็กฟัง เด็กก็จะสามารถแสดงความหมายออกมาเป็นคำพูดได้ เนื่องจากเด็กมีระบบความคิดเกี่ยวกับภาษาอยู่แล้ว (Brownerman, 1985. cited in Bee, 1992) ทิศทางของพัฒนาการทางภาษาเป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้การควบคุมใดๆ อย่างไรก็ตามองค์ประกอบทางสรีรวิทยาและสิ่งแวดล้อมก็เป็นปัจจัย

สำคัญที่ส่งผลต่อระดับของพัฒนาการทางภาษาของเด็ก (Kelly & Sally, 1999) สำหรับพัฒนาการทางภาษาในเด็กอายุ 3 ปีแรก แบ่งออกเป็น 2 ระยะ (Bee, 1992) ดังนี้

### 1. ระยะก่อนที่จะพูดคำที่มีความหมาย (prelinguistic period or preverbal stage)

เป็นระยะก่อนที่จะพูดคำศัพท์ที่มีความหมายเพื่อสื่อสารกับสังคม ช่วงอายุอยู่ระหว่างแรกเกิดถึง 12 เดือน แรกเริ่มการสื่อสารของเด็กจะเป็นการสื่อสารแบบไม่ใช้เสียง (nonverbal) ได้แก่ การมอง สบตาและการยิ้ม เป็นต้น แต่ในระยะต่อมาเด็กได้มีการคิดค้นพัฒนาภาษาพูดเพื่อสื่อความหมายแทน ระยะนี้เป็นระยะเริ่มต้นของการเปล่งเสียงและได้มีการพัฒนาขึ้นเพื่อเข้าสู่ระบบของการใช้ภาษาโดยพัฒนาสู่การเปล่งเสียงที่มีความหมายได้ ซึ่งพบในเด็กที่มีอายุ 1 ปีขึ้นไป เกี่ยวกับการรับรู้และความเข้าใจในภาษาจะเห็นได้ชัดเมื่ออายุ 3-4 เดือนเด็กจะส่งเสียงอ้อแอ้และพัฒนาขึ้นเป็นการออกเสียงสูง-ต่ำได้เมื่ออายุ 8 เดือน พออายุประมาณ 12 เดือนเด็กจะสามารถพูดคำศัพท์เพียงคำเดียวเพื่อสื่อความหมายแทนการใช้ท่าทาง และสามารถทำตามคำสั่งง่ายๆ ได้ เช่น บ้าย บาย หรือ ชีรูปภาพ เป็นต้น (Kelly & Sally, 1999)

### 2. ระยะเริ่มมีการใช้ภาษาพูด (early linguistic period)

เด็กจะเริ่มเรียนรู้และเข้าใจหลักการใช้ภาษาและใช้ภาษาพูดในการสื่อสาร ช่วงอายุระหว่าง 1-3 ปี ระยะเริ่มแรกเด็กจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางของการสื่อสารและใช้ภาษาพูดได้ตอบกับคู่สนทนา เด็กจะสามารถบรรยายหรืออธิบายเป็นคำพูดได้และบางครั้งอาจใช้กิริยาท่าทางร่วมด้วยเพื่อให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผล เมื่อเด็กมีอายุ 12-18 เดือน เด็กสามารถใช้คำศัพท์เดี่ยวๆ ที่มีความหมายได้ 20 คำ อายุ 18-24 เดือน จะสามารถนำคำศัพท์ 2 คำ มาเชื่อมต่อกันเพื่อสื่อความหมายได้ แต่คำที่เด็กเลือกใช้ส่วนใหญ่จะออกมาในลักษณะของคำสั่ง ความสามารถในการเชื่อมคำของเด็กจะสัมพันธ์กับความรู้ในสิ่งที่กำลังสนทนา ความสามารถในการรู้ความหมายของคำศัพท์จะพัฒนาจาก 12-24 คำ ในช่วงแรกไปถึงหลายร้อยคำเมื่อมีอายุประมาณ 3 ปีซึ่งขึ้นอยู่กับเรื่องที่เด็กสนใจและการจดจำจากผู้ใหญ่ด้วย ในระยะนี้การพูดของเด็กจะชัดถ้อยชัดคำมากขึ้นและสามารถพูดคำที่มีความหมายติดต่อกัน 3-4 คำ เมื่ออายุ 24-36 เดือน แสดงว่าเด็กเริ่มมีความสามารถในการขยายคำและทำให้คำมีความหมายกว้างออกไป ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เด็กรู้จักคำศัพท์เพิ่มมากขึ้นนั่นเอง ท้ายที่สุดเด็กก็จะมีการแสดงออกทางภาษามากขึ้น (Kelly & Sally, 1999) พัฒนาการทางภาษาของเด็กเริ่มจากการใช้คำศัพท์เพื่อบอกความรู้สึก ความต้องการและสิ่งที่สนใจ ร่วมกับใช้ท่าทางประกอบ พอ

อายุประมาณ 3 ปี เด็กวัยนี้สามารถบอกชื่อ อายุและเพศของตนเองได้ สามารถอธิบายเรื่องราวสั้นๆ และอธิบายรูปภาพอย่างง่ายๆ ได้ และเข้าใจความแตกต่างในระดับของคำประมาณ 2-3 ระดับ (Kelly & Sally, 1999)

### พัฒนาการทางภาษาแบ่งออกเป็น 2 ด้าน (Wong,1995) คือ

#### 1. พัฒนาการด้านความเข้าใจภาษา (receptive language)

ความเข้าใจภาษา หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจความหมายของภาษาที่ได้รับ ซึ่งมีความแตกต่างจากความสามารถในการใช้ภาษา (Bee, 1992) ทารกได้ยินเสียงตั้งแตอยู่ในครรภ์หรือมีอายุในครรภ์ (gestation) ประมาณ 26 สัปดาห์ เมื่อเกิดมาทารกจะแสดงอาการตอบสนองต่อเสียง โดยการลืมตา ออกรากหายใจเพิ่มขึ้นหรือเพิ่มความเร็วและความแรงในการดูดนม และการส่งเสียงโต้ตอบของทารกจะใช้ออกซิเจนในอากาศน้อยกว่าการร้องไห้ (Coplan, 1995) ทารกมีความสามารถในการเข้าใจความหมายคำศัพท์ได้ด้วยตนเอง ซึ่งความสามารถเฉพาะนี้เรียกว่า ความเข้าใจภาษา (receptive language) พบในทารกที่มีอายุ 9-10 เดือน จากการศึกษาของเบทส์ และคณะ (Bates, et. al., 1982) พบว่า จากการถามมารดาที่มีบุตรวัยประมาณ 10 เดือน ถึงความเข้าใจของบุตรเกี่ยวกับความหมายของคำต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า ทารกอายุประมาณ 10 เดือน มีความสามารถในการเข้าใจความหมายของคำได้ประมาณ 17.9 คำ พออายุครบ 13 เดือน ความสามารถในการเข้าใจความหมายของคำได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 50 คำ แต่ในช่วงอายุ 9-13 เดือน ทารกยังไม่สามารถพูดคำที่มีความหมายได้ด้วยตนเอง จากผลการศึกษาสนับสนุนว่า ก่อนที่ทารกจะพูดคำที่มีความหมายได้ทารกต้องมีความเข้าใจในความหมายของคำก่อน (Bate, Brethertob, & Synder, 1988 cited in Bee, 1992) ซึ่งการเข้าใจความหมายของคำในเด็กวัยทารกที่มีอายุประมาณ 13 เดือน จะสัมพันธ์กับสิ่งที่เด็กมองเห็น เนื่องจากเด็กวัยนี้ไม่สามารถจินตนาการหรือสร้างคำพูดขึ้นมาได้เอง การเรียนรู้คำจึงเริ่มจากเลียนแบบการออกเสียงจากการได้ยินและสัมพันธ์กับสิ่งที่เขามองเห็น (Woodward & Hoyne, 1999) พัฒนาการด้านความเข้าใจภาษา(receptive language)ของเด็กอายุ 3 ปีแรก สามารถสรุปตามช่วงอายุ (Coplan, 1995) ได้ดังนี้



| อายุ        | ความเข้าใจภาษา (receptive language)  |
|-------------|--|
| 2-3 เดือน   | มองตามและฟังเสียงผู้ใหญ่พูด เมื่อผู้ใหญ่หยุดพูดทารกก็จะส่งเสียงโต้ตอบ ทารกรับรู้ว่าการออกเสียงเป็นการติดต่อสื่อสารกับสังคม   |
| 4 เดือน     | ทารกมีการเคลื่อนไหวศีรษะเพื่อมองหาที่มาของเสียง เช่น การหันหาเสียงกระดิ่ง ในระยะนี้จะพบว่าทารกที่มีความล่าช้าด้านความเข้าใจภาษาส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากความบกพร่องในการได้ยิน |
| 7-9 เดือน   | สามารถจำชื่อของตนเองได้สังเกตจากปฏิกิริยาที่แสดงออกเวลาถูกเรียกชื่อ  |
| 10-11 เดือน | เข้าใจความหมายของคำว่า “ไม่” หรือ “อย่า”   |
| 12 เดือน    | สามารถทำตามคำสั่ง 1 ระดับได้ เช่น ขณะที่ทารกถือขนมอยู่ในมือ เมื่อกล่าวคำว่า “ขอนม” ทารกก็จะส่งนมที่อยู่ในมือให้ผู้ขอ   |
| 24 เดือน    | สามารถทำตามคำสั่ง 2 ระดับได้ เช่น วางรองเท้าไว้ตรงนี้และเดินไปนั่งตรงนั้น เป็นต้น และสามารถนำคำศัพท์ 2 คำมาเชื่อมต่อกันกลายเป็นคำที่มีความหมาย                             |
| 25-29 เดือน | สามารถพูดและใช้นิ้วชี้สิ่งที่ต้องการ เช่น ชี้ไปที่ขวดนมและพูดคำว่า “ขอนม” และอาจบอกชื่อประธานของประโยคได้  |
| 30 เดือน    | สามารถขยายความในสิ่งของที่ต้องการได้ เช่น “ขอนมหนึ่งชิ้นจะกินกับนม” และสามารถทำตามคำสั่งที่เริ่มซับซ้อนได้ เช่น เอากล่องวางไว้ได้ด้วย เป็นต้น                              |
| 36 เดือน    | สามารถเข้าใจความหมายของคำศัพท์ได้ประมาณ 800 คำ   |
| 60 เดือน    | สามารถเข้าใจความหมายของคำศัพท์ได้ประมาณ 1,500-2,000 คำ และสามารถปฏิบัติตามคำสั่ง 3-4 ระดับได้  |

## 2. พัฒนาการด้านการใช้ภาษา (expressive language)

การใช้ภาษา หมายถึง ทักษะความสามารถของเด็กในการใช้ภาษาพูดติดต่อกับผู้อื่น (Bee, 1992) เป็นพัฒนาการด้านการแสดงออกด้วยการพูด ซึ่งประกอบด้วย (นิตยา กชภักดี และ รจนา ทรรทรานนท์, 2533)

- 2.1 การเปล่งเสียง (phonological development)
- 2.2 ความชัดเจนของคำพูด (articulation)
- 2.3 จังหวะ (rhythm)
- 2.4 การรู้จักใช้คำศัพท์ตามความหมาย (vocabulary)
- 2.5 การเรียบเรียงคำพูดเป็นวลีและประโยคได้ใจความและใช้ไวยากรณ์ถูกต้อง

(syntactic development)

การเรียนรู้ในคำพูดเป็นทักษะที่เด็กต้องฝึกฝนเรียนรู้ที่จะเปล่งเสียง และรู้จักใช้ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายและคำพูดให้ถูกต้อง เด็กไม่ได้เรียนรู้ประโยคคำพูดจากการจำแต่มีกฎเกณฑ์ในการรวมคำให้เป็นประโยค มีการวิเคราะห์อย่างซับซ้อน (complex analysis) ในภาษาที่เขาได้ยินและความหมายที่สัมพันธ์กับโลกภายนอก (Berk, 1998) การแสดงออกทางการสื่อสารของเด็กในระยะเริ่มแรก (prelinguistic) มีพัฒนาการเป็นลำดับขั้นไม่ขึ้นกับผู้เลี้ยงดู ซึ่งพัฒนาการด้านการใช้ภาษา (expressive language) ของเด็กมีแบบแผนการพัฒนาดังต่อไปนี้ (Coplan, 1995)

| อายุ        | การใช้ภาษา (expressive language)   |
|-------------|--|
| 1-1 ½ เดือน | ส่งเสียง อุ..อา เป็นเสียงที่ออกจากกล่องเสียง โดยตรงคล้ายคลึงเสียงคนตรี   |
| 5 เดือน     | ส่งเสียงหัวเราะ บาบ่า กากา ซึ่งแสดงถึงการออกเสียงพยางค์  |
| 6-8 เดือน   | ส่งเสียงอ้อแอ้ เปล่งเสียงซ้ำๆ เช่น ลาลาลา มามามา และเริ่มเลียนเสียงผู้เลี้ยงดู   |
| 9 เดือน     | เริ่มเปล่งเสียงที่เฉพาะเจาะจง เช่น มามา ดาดา แต่ยังไม่เข้าใจในความหมายของเสียง   |
| 10 เดือน    | มีการเปล่งเสียงที่คล้ายคลึงกับเสียงที่ได้ยินจากผู้เลี้ยงดู   |
| 12 เดือน    | พูดได้ 1-2 คำ ที่นอกเหนือจากการเรียกบิดามารดาหรือชื่อสมาชิกในครอบครัว เช่น เห็นพ้อถือลูกบอลในมือ เด็กก็จะออกเสียงว่า บอล บอล เป็นต้น แต่ยังไม่สามารถพูดคำที่มีความหมายขึ้นมาใช้ได้เอง เมื่ออายุมากกว่า 1 ปีขึ้นไป เด็กจะสามารถเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ๆ ได้ประมาณวันละ 1-2 คำ ไปจนกระทั่งอายุ 2 ปี  |
| 18-20 เดือน | สามารถใช้คำศัพท์ที่มีความหมายได้อย่างน้อย 20 คำ  |
| 20-24 เดือน | สามารถใช้คำศัพท์ที่มีความหมายได้อย่างน้อย 50 คำ เริ่มนำคำศัพท์พยางค์เดียว 2 คำ มารวมกัน (combination) เกิดเป็นคำที่มีความหมายตามที่เด็กต้องการสื่อ เช่น กินนม กลับบ้าน เป็นต้น แต่การใช้คำของเด็กวัยนี้เพื่อบอกความต้องการของตน และมีบางครั้งที่เด็กจะพูดคำแปลกๆ เป็นเสียงสูง-ต่ำที่ผสมขึ้นมาเอง (jargon) ฟังเหมือนจะรู้เรื่องแต่ไม่รู้เรื่องว่าเด็กกำลังพูดอะไร |
| 25-30 เดือน | ใช้คำหลายมาเรียงเป็นประโยคเพื่อบอกสิ่งที่ต้องการสื่อ ซึ่งจะออกมาในลักษณะของข้อความ (phrases) เริ่มมีประธานของประโยค (subject) มีคำกริยา (verb) แต่ยังไม่มีการเชื่อม (conjunctions) เช่น หนูจะเอาขนม (Me want cookie!) เป็นต้น  |

30-36 เดือน ประโยค (sentence) ที่ใช้เริ่มถูกหลักไวยากรณ์ (grammatically) มากขึ้นแต่ยังคงเป็นคำพูดที่แสดงสถานการณ์ปัจจุบัน (present tense) ยังไม่สามารถพูดเรื่องในอดีต (past tense) หรือเรื่องในอนาคต (future tense) ได้ ความสามารถในการใช้คำศัพท์ในวัยนี้ก็คือประมาณ 150-200 คำ อาจจะมากหรือน้อยกว่านี้ได้ ซึ่งแตกต่างกันในเด็กแต่ละคน แต่ในเด็กทุกคนจะมีทิศทางการพัฒนาความสามารถในการใช้คำศัพท์เพิ่มมากขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น

### เครื่องมือคัดกรองพัฒนาการด้านภาษา

การประเมินพัฒนาการด้านภาษาของเด็กสามารถกระทำได้ตั้งแต่วัยทารก ขณะที่เด็กยังไม่สามารถพูดคำที่มีความหมายได้ (นิชรา เรื่องคารกานนท์, 2540) เครื่องมือที่ใช้ส่วนใหญ่จะประเมินในเด็กวัย 2 ปี ขึ้นไปและเป็นเครื่องมือคัดกรองพัฒนาการทางภาษาโดยทั่วไปมีเพียงบางรายการของเครื่องมือที่สามารถประเมินลักษณะเฉพาะของพัฒนาการทางภาษาได้ สำหรับเด็กที่มีอายุน้อยกว่า 2 ปี พบว่าผลการคัดกรองมีความสัมพันธ์กับสภาวะความผิดปกติแต่กำเนิด โดยเฉพาะภาวะสูญเสียการได้ยิน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความล่าช้าในด้านความเข้าใจหรือการใช้ภาษาหรืออาจล่าช้าทั้งสองอย่างพร้อมกัน (Blackman, 1999) เครื่องมือประเมินระดับพัฒนาการด้านภาษาเด็กอายุ 3 ปีแรก จากการทบทวนวรรณกรรมมีหลายเครื่องมือที่มีผู้นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

#### 1. peabody picture vocabulary test-revised (PPVT-R)

เป็นเครื่องมือในการประเมินความเข้าใจในคำศัพท์เดี่ยว ทดสอบในเด็กวัย 2-18 ปี โดยให้เด็กนำรูปภาพ 4 รูป มาประกอบกันและหาคำศัพท์ที่เหมาะสมกับรูปภาพ คะแนนที่ได้แสดงถึงความเข้าใจความหมายของคำศัพท์ที่สัมพันธ์กับระดับอายุและความสามารถทางภาษาของเด็ก โดยมีคะแนนมาตรฐานเป็นเกณฑ์ชี้วัด ใช้เวลาในการทดสอบประมาณ 10-15 นาที อย่างไรก็ตามแบบทดสอบนี้ยังคงมีข้อบกพร่องเนื่องจากยังไม่มีกรทดสอบหาคุณภาพของเครื่องมือไม่ว่าจะเป็นความชัดเจนในคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างหรือความเชื่อมั่นในรูปภาพที่ชี้วัดในแง่ของความเชื่อและวัฒนธรรม ดูเสมือนจะเป็นการยากที่จะใช้รูปภาพทดสอบความสามารถด้านต่างๆ ของภาษาและความสามารถด้านสติปัญญาของเด็กบนความเข้าใจความหมายของคำศัพท์เดี่ยว (Levy, 1997)



## 2. Broch-league : receptive-expressive emergent language scale (REEL)

เป็นเครื่องมือคัดกรองระดับของความเข้าใจและการใช้ภาษาในเด็กวัย 1-3 ปี ทดสอบโดยการสัมภาษณ์พ่อแม่และยืนยันผลการสัมภาษณ์โดยการสังเกตเด็กโดยตรงอีกครั้ง ลักษณะของการทดสอบในแต่ละด้านมีรายละเอียดของการทดสอบที่แตกต่างกัน เช่น ในช่วงอายุ 1-2 เดือน การวัดความเข้าใจภาษาจะเป็นความถี่ของการส่งเสียงโต้ตอบ การแสดงท่าทางรับฟังเสียงพูด การมองหน้าผู้พูดและตอบสนองโดยการยิ้ม เป็นต้น ส่วนการวัดความสามารถในการใช้ภาษาจะเป็นการส่งเสียงร้องเวลาหิวหรือเป็นการส่งเสียง อุ-อา อ้อแอ้และส่งเสียงที่แสดงอาการคิใจ ระดับคะแนนที่ให้จะเป็นบวกหรือลบ หรือบวก-ลบ แบ่งคะแนนออกเป็นช่วงๆ ในแต่ละช่วงจะประกอบไปด้วย 2-3 รายการ ผลรวมของคะแนนจะนำมาพิจารณาความสัมพันธ์กับอายุ และนำมาเปรียบเทียบกับค่าสูงสุดที่อยู่ในช่วงอายุใช้เวลาในการทดสอบประมาณ 10-15 นาที ข้อบกพร่องของเครื่องมือนี้ ก็คือมีแต่หัวข้อการสัมภาษณ์แต่ไม่บอกรายละเอียดของการตั้งคำถาม และยังไม่กำหนดคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่แน่ชัด และการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือทำในกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็ก เป็นต้น (Levy, 1997)

## 3. Denver developmental screening test (DDST-II)

เป็นเครื่องมือคัดกรองพัฒนาการ 4 ด้าน ของเด็กที่มีอายุ 0-6 ปี ได้แก่ ด้านสังคม ด้านการใช้ก้ามเนื้อมัดเล็ก ด้านภาษาและด้านการใช้ก้ามเนื้อมัดใหญ่ สำหรับการทดสอบด้านภาษาของเครื่องมือนี้เป็นการทดสอบความสามารถทางภาษา ซึ่งไม่ได้แยกเป็นรายด้าน รายละเอียดการทดสอบด้านภาษามี 39 รายการ แบ่งระยะเวลาการทดสอบตามลำดับขั้นของอายุ โดยช่วงแรกเกิดถึง 36 เดือน มีรายการทดสอบ 36 รายการ วิธีทดสอบคือลากเส้นที่ตรงกับอายุของเด็กมาตั้งฉากกับรายการทดสอบแต่การทดสอบต้องเริ่มทดสอบย้อนไป 3 รายการ การประเมินผลให้เป็นผ่าน "P" (pass) กับไม่ผ่าน "F" (fail) ถ้าพบว่ารายการที่เด็กไม่ผ่านการทดสอบตรงกับรายการที่เส้นอายุลากผ่านในระดับ 75-90 เปอร์เซนต์ไทล์ ของรายการนั้นนอกจากจะประเมินผลว่าไม่ผ่าน (F) แล้วต้องใส่เครื่องหมาย "C" (caution) แสดงไว้ส่วนท้ายของรายการเพื่อจำแนกว่ารายการนี้เป็นรายการที่เด็กมีความล่าช้าอาจต้องทำการประเมินเป็นกรณีพิเศษต่อไป (Levy, 1997)

#### 4. Clinical adaptive text-clinical linguistic and auditory milestone scale (CAT-CLAMS)

เครื่องมือนี้พัฒนาโดยหน่วยงาน Kennedy Krieger Institute ของ Johns Hopkins University School of Medicine ผู้ทำการพัฒนาคือบุคตากรในแผนกกุมารเวชกรรม (Capute, & Accardo, 1978) เป็นเครื่องมือประเมินความสามารถทางภาษาของเด็กวัย 0-24 เดือน เป็นลักษณะการทดสอบความสามารถของเด็กเกี่ยวกับความเข้าใจและการใช้ภาษาร่วมกับการสังเกตเด็กโดยตรง ประเมินความสอดคล้องกับช่วงอายุ ซึ่งแบ่งช่วงอายุออกเป็นเดือน ลักษณะของการทดสอบเป็นการทดสอบความสามารถที่เด็กแต่ละเดือนควรกระทำได้จากนั้นก็นำคะแนนความเข้าใจและการใช้ภาษามาจุดกราฟเปรียบเทียบกับเส้นกราฟมาตรฐาน เส้นกราฟคะแนนต้องอยู่สูงกว่าเส้น 10 เปอร์เซนต์ไทล์ จึงจะถือว่าพัฒนาการอยู่ในระดับปกติ ถ้าเส้นกราฟคะแนนต่ำกว่า 10 เปอร์เซนต์ไทล์ แสดงถึงภาวะเสี่ยงของการเกิดพัฒนาการด้านภาษาและสติปัญญาล่าช้า ใช้เวลาการทดสอบประมาณ 5-10 นาที (Levy, 1997) เครื่องมือนี้ง่ายต่อการใช้และมีการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะแตกต่างกันได้แก่ เด็กอยู่ในชนบท เด็กที่อยู่ในเมืองและเด็กที่พัฒนาการล่าช้า (Capute, Palmer, & Shapiro, 1986) สำหรับเด็กกลุ่มที่มีภาวะเสี่ยงเบลเซอร์ กิทเทิลซอน คาพิว และแอลเลน (Belcher, Gittlesohn, Capute, & Allen, 1997) ได้นำเครื่องมือมาทดลองใช้ในเด็กที่มีประวัติคลอดก่อนกำหนด (อายุครรภ์ 24-36 สัปดาห์) จำนวน 81 คน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีช่วงอายุที่แตกต่างกันดังนี้ 3-5 9-14 และ 18-24 เดือน ตามลำดับ ผลการศึกษาคุณภาพของเครื่องมือพบว่า เครื่องมือนี้มีสามารถวัดระดับพัฒนาการด้านภาษาในเด็กกลุ่มที่ 1 (อายุ 3-5 เดือน) และกลุ่มที่ 2 (อายุ 9-14 เดือน) ได้เป็นอย่างดี โดยมีค่าความไว (sensitivities) อยู่ในระดับสูงถึง 90 และ 75 เปอร์เซนต์ ตามลำดับ ส่วนค่าความจำเพาะ (specificities) ยังอยู่ในระดับที่ต่ำคือ 20 และ 45 เปอร์เซนต์ ตามลำดับ อย่างไรก็ตามเครื่องมือนี้ยังมีข้อบกพร่องเกี่ยวกับมาตรฐานของอุปกรณ์ที่ใช้ในการทดสอบเนื่องจากให้ผู้ทดสอบหาอุปกรณ์เอง (Levy, 1997)

#### 5. Early language milestone scale (ELM)

เครื่องมือคัดกรองพัฒนาการด้านภาษา (Early language milestone scale-2) ของเจมส์ คอปแลนและคณะ (Coplan, et al, 1982) เป็นเครื่องมือประเมินระดับพัฒนาการด้านภาษาในเด็กอายุ 0-36 เดือน ซึ่งได้ทำการพัฒนามาจากเครื่องมือประเมินระดับพัฒนาการทางภาษาของเด็กที่กุมาร-

แพทย์ชาวอเมริกันใช้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้คัดกรองพัฒนาการด้านภาษาในเด็กที่มีภาวะเสี่ยงต่อพัฒนาการด้านภาษาล่าช้า เนื้อหาของเครื่องมือประกอบด้วย 43 ตัวชี้วัด ประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ ความเข้าใจภาษา การใช้ภาษาและการใช้สายตา ได้ทดสอบโดยนำไปสัมภาษณ์พ่อแม่ร่วมกับทดสอบกับตัวเด็กอายุ 0-36 เดือน ที่มีสุขภาพดีจำนวน 191 คน แล้วนำมาปรับแก้ไขโดยนักจิตวิทยาและนักแก้ไขการพูด ต่อมาได้นำมาทดลองใช้ในในเด็กที่มีภาวะเสี่ยงจำนวน 119 คน ผลของการทดสอบได้ค่าความไว (sensitivity) 97 เปอร์เซ็นต์ และค่าความจำเพาะ (specificity) 93 เปอร์เซ็นต์ จึงทำให้เครื่องมือมีความสามารถประเมินความล่าช้าในเบื้องต้นได้เป็นอย่างดี ตลอดจนสามารถจำแนกและระบุส่วนที่ล่าช้าได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้เครื่องมือนี้ยังมีความสามารถในการวินิจฉัยความผิดปกติในกลุ่มตัวอย่างที่มีความล่าช้าได้ 10 เปอร์เซ็นต์ การให้คะแนนวัดจากความสามารถในการดื่มน้ำจากถ้วย ความสามารถในการใช้ช้อน อ่านคำจากภาพ ลูกบอลยางและลูกเต๋า เป็นต้น ใช้ระยะเวลาในการทดสอบประมาณ 1-10 นาที ระดับของคะแนนที่ให้คือผ่านและไม่ผ่านแยกเป็นแต่ละรายการในแต่ละด้าน วิธีการประเมินในแต่ละรายการสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น การซักประวัติ สัมภาษณ์ หรือทดสอบกับเด็กโดยตรง ถ้าวิธีใดล้มเหลวก็สามารถใช้วิธีต่อไปในการประเมินได้ ตามที่ระบุไว้ในแต่ละรายการ เกณฑ์คะแนนมาตรฐานในแต่ละช่วงอายุจะเป็นค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์โดยแยกให้เห็นอย่างชัดเจนในรายการประเมิน (Levy, 1997)

#### 6. Developmental screening inventory (D.S.I.)

เครื่องมือคัดกรองพัฒนาการเด็ก (developmental screening inventory) ซึ่งมีชื่อย่อว่า ดี เอส ไอ (D.S.I) ได้รับการพัฒนามาจากเครื่องมือ ดี เอส ไอ ของประเทศออสเตรเลีย เป็นเครื่องมือที่ใช้คัดกรองพัฒนาการเด็กทั้ง 5 ด้านโดยพัฒนาการด้านการใช้และความเข้าใจภาษาเป็นด้านหนึ่งที่รวมอยู่ด้วย เครื่องมือนี้เริ่มนำเข้ามาใช้ในประเทศไทยครั้งแรกประมาณปี พ.ศ. 2530 โดยคณะกรรมการโครงการส่งเสริมพัฒนาการ โรงพยาบาลราชานุกูล กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขซึ่งประกอบด้วย กุมารแพทย์ พยาบาล และนักจิตวิทยาร่วมกับคณะผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาการเด็กจากมหาวิทยาลัยแมคควาย (Macquarie University) ประเทศออสเตรเลีย แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพัฒนาเครื่องมือประเมินระดับพัฒนาการเด็กร่วมกัน วัตถุประสงค์หลักในระยะเริ่มแรกของคณะทำงาน เพื่อหาเครื่องมือประเมินระดับพัฒนาการในเด็กกลุ่มอาการดาวน์ซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับลักษณะงานของโรงพยาบาลราชานุกูล สำหรับเครื่องมือ ดี เอส ไอ ฉบับกรมสุขภาพจิตที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่เพียงแต่นำมาจากต้นฉบับ ดี เอส ไอ ของประเทศออสเตรเลียเท่านั้น ยังมีการรวบรวมเรียบเรียงจาก Small step โดย Moira Pieterse, Robin Treloar

และ Sue Cairns, Portage guide to early education โดย S. Bluma, Shearer, Prohman, and J. Hilliard, Teaching the infant with down syndrome โดย Marci J. Hanson และ Time to Begin โดย Valentine Dmitriev มีเพียงบางส่วนที่แปลและเรียบเรียงจากต้นฉบับ ดี เอส ไอ ของประเทศออสเตรเลีย โดย รจนา ทรรทรานนท์ อุ่นเรือน อำไพพิศตร และสุชาดา สาครเสถียร (สมัย ศิริ-ทองถาวร, 2542) อ้างใน คณะกรรมการโครงการส่งเสริมพัฒนาการโรงพยาบาลราชานุกูล, 2542)

เครื่องมือ ดี เอส ไอ ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันได้รับการปรับและแก้ไขมาเป็นระยะที่ 5 ในช่วงระยะที่ 1-2 การปรับแก้จะเน้นที่หัวข้อหลักของการประเมินเพื่อให้หัวข้อมีความเหมาะสมและครอบคลุม การแปลผลมีความชัดเจน นับแต่ระยะที่ 3 เป็นต้นมา การปรับและแก้ไขจะมุ่งเน้นที่เนื้อหาและรายละเอียดของการประเมินในแต่ละหัวข้อให้มีความชัดเจนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจที่ตรงกัน แนวทางและทิศทางของการปรับและแก้ไขเครื่องมือเกิดจากการที่ผู้นำเครื่องมือไปใช้หรือผู้ปฏิบัติพบปัญหาของการใช้เครื่องมือ แล้วทำการให้คณะกรรมการติดตามผลการใช้เครื่องมือรับทราบ ต่อมาคณะกรรมการฯ ได้นำปัญหาที่พบโดยผู้ปฏิบัติเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการสัมมนาทางวิชาการเพื่อหาแนวทางการแก้ไข แม้ในระยะแรกเครื่องมือนี้จะได้รับการพัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในเด็กกลุ่มอาการดาวน์ ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2538 เครื่องมือนี้ได้ถูกนำมาทดลองใช้ในกลุ่มเด็กปกติ ผลปรากฏว่าคุณภาพของเครื่องมือเป็นที่ยอมรับจากผู้ปฏิบัติ จากข้อมูลกลุ่มงานการพยาบาล ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2546) ได้จัดอบรมการใช้เครื่องมือ ดี เอส ไอ ให้กับแพทย์ พยาบาล บุคลากรที่ปฏิบัติงานฝ่ายส่งเสริมสุขภาพและรักษาพยาบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เขต 8 เขต 9 และเขต 10 ซึ่งครอบคลุม 17 จังหวัดภาคเหนือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 – 2545 จำนวนผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมด 4,455 คน แม้การติดตามผลภายหลังการนำเครื่องมือไปใช้จะยังไม่ได้กระทำอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ แต่จากเสียงตอบรับของผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในคุณภาพของเครื่องมือ เช่น ใช้งานง่าย ผลการประเมินมีความชัดเจน มีแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการที่ปฏิบัติง่าย เหล่านี้เป็นต้น

ปัจจุบันเครื่องมือ ดี เอส ไอ ฉบับกรมสุขภาพจิตประกอบด้วยคู่มือทั้งหมดจำนวน 6 เล่ม หน้าปกของแต่ละเล่มจะมีสีสันทันที่แตกต่างกันเพื่อความสะดวกในการหยิบใช้ เช่น หน้าปกสีขาว เป็นคู่มือแนะนำการใช้คู่มือส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยแรกเกิด - 5 ปี ส่วนหน้าปกสีแดง สีชมพู สีเหลือง สีฟ้า และสีเขียว เป็นคู่มือส่งเสริมพัฒนาการ : การทดสอบและฝึกทักษะ เด็กอายุ 0-1 ปี 1-2 ปี 2-3 ปี และ 4-5 ปี ตามลำดับ

สำหรับการประเมินพัฒนาการด้านภาษา รายละเอียดของการทดสอบจำแนกพัฒนาการด้านภาษาออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ทักษะด้านความเข้าใจภาษาและทักษะด้านการใช้ภาษา การประเมินสัมพันธ์กับช่วงอายุจริงของเด็กหน่วยของอายุจะเป็นช่วงเดือน หัวข้อการประเมินด้าน



ทักษะความเข้าใจภาษาในเด็กอายุ 0-36 เดือน มีจำนวน 62 ข้อ ส่วนหัวข้อการประเมินด้านทักษะการใช้ภาษาในเด็กอายุ 0-36 เดือนมีจำนวน 71 ข้อ ใช้อุปกรณ์ทดสอบจำนวน 10 ชนิด การแปลผลจะทำให้ทราบระดับของความล่าช้าโดยนำอายุพัฒนาการด้านภาษาที่ได้จากการประเมินเปรียบเทียบกับอายุปัจจุบันของเด็ก

วิธีการประเมินเริ่มจากใช้แบบคัดกรอง ประเมินระดับพัฒนาการที่ลดอันถอยหลังลงไปหนึ่งช่วงอายุ ถ้าเด็กปฏิบัติได้ให้ใส่เครื่องหมายบวก (+) ในแบบประเมิน ถ้าปฏิบัติไม่ได้ให้ใส่เครื่องหมายลบ (-) ทำการประเมินทีละข้อจนกว่าเด็กจะปฏิบัติไม่ได้จึงหยุดข้อสุดท้ายที่เด็กปฏิบัติได้ คือจุดเริ่มต้นการประเมินโดยใช้คู่มือส่งเสริมพัฒนาการ : การทดสอบและฝึกทักษะ วิธีการประเมินอย่างละเอียดโดยใช้คู่มือประกอบ เริ่มประเมินข้อสุดท้ายที่เด็กปฏิบัติได้ในแบบ คัดกรอง (อย่างหยาบ) ทำการประเมินถอยหลังไปอีก 3 ข้อ จนมั่นใจว่าเด็กสามารถปฏิบัติทักษะที่ต่ำกว่าได้ จากนั้นกลับมาประเมินต่อจากข้อสุดท้ายที่เด็กปฏิบัติได้ในแบบคัดกรอง ทำการประเมินต่อไปในทักษะที่ยากขึ้นประเมินทีละข้อจนกว่าเด็กจะปฏิบัติไม่ได้ 3 ข้อ ติดต่อกันจึงหยุด โดยทำการประเมินให้ครบทั้ง 2 ทักษะ แปลผลโดยนำอายุพัฒนาการด้านภาษาเฉพาะข้อที่เด็กปฏิบัติได้ 1 ข้อ เท่ากับอายุ 1 เดือน จะได้อายุพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก จากนั้นดูความสัมพันธ์ระหว่างอายุพัฒนาการด้านภาษาที่ได้จากการประเมินเปรียบเทียบกับอายุปัจจุบันของเด็กเพื่อจัดลำดับความล่าช้า

จากการศึกษารายละเอียดและคุณสมบัติต่างๆ ของเครื่องทั้งหลายเหล่านี้ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือคัดกรองพัฒนาการ ดี เอส ไอ ของคณะกรรมการโครงการส่งเสริมพัฒนาการ โรงพยาบาลราชานุกูล กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2542) เนื่องจากเป็นเครื่องมือฉบับภาษาไทย ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วทุกภาคประเทศไทย ผู้ใช้คือบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น แพทย์ พยาบาล นักแก้ไขการพูด นักจิตวิทยาและครู เป็นต้น เครื่องมือนี้ได้รับการพัฒนามา 5 ระยะ โดยคณะกรรมการโครงการ ส่งเสริมพัฒนาการ โรงพยาบาลราชานุกูล เพื่อให้เนื้อหา มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของเด็กไทย สามารถประเมินได้ทั้งในเด็กปกติและเด็กที่มีภาวะเสี่ยงต่อความล่าช้าด้านพัฒนาการ เช่น เด็กกลุ่มอาการดาวน์ เด็กกลุ่มอาการที่มีความผิดปกติด้านการรับรู้ และเด็กที่มีความผิดปกติด้าน การเคลื่อนไหว เป็นต้น ในส่วนของการประเมินพัฒนาการด้านภาษาได้จำแนกออกเป็น 2 ส่วนย่อย ได้แก่ ความเข้าใจภาษาและการใช้ภาษา เนื้อหาการประเมินแบ่งตามช่วงอายุมีจำนวนข้อทั้งหมด 133 ข้อ ลักษณะของเครื่องมือในปัจจุบันมีความชัดเจนในเนื้อหาของรายการประเมินและเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย มีขั้นตอนการประเมินที่ไม่ยุ่งยาก การแปลผลทำให้ทราบระดับพัฒนาการของเด็กอย่างชัดเจน สามารถเปรียบ เทียบกับระดับพัฒนาการตามอายุจริงเพื่อจัดลำดับของความล่าช้าได้ และที่สำคัญเครื่องมือนี้มีรายละเอียดของ



แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเบื้องต้น ซึ่งมีแนวทางการปฏิบัติที่ไม่ยุ่งยากอธิบายไว้ชัดเจน ผู้เลี้ยงดูเด็กสามารถนำไปปฏิบัติที่บ้านได้และอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการประเมินส่วนใหญ่เป็นของเล่นที่เด็กไทยมีความคุ้นเคยดี

### ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านภาษา

พัฒนาการด้านภาษาของเด็กจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อเด็กมีความพร้อมในการทำงานของอวัยวะที่ควบคุมการออกเสียง สามารถได้ยินเสียงคำและประโยค เข้าใจโครงสร้างของคำและประโยคตลอดจนได้รับความร่วมมือจากสังคมในการส่งเสริมความสามารถทางภาษา (Murphy, 2000) ความสามารถในการเข้าใจภาษาท่าทางและการแสดงออกของเด็กขึ้นอยู่กับต้นแบบที่เห็น ผู้ใหญ่และเด็กโตเป็นแบบอย่างและได้รับการเสริมแรงจากบุคคลเหล่านี้โดยการโต้ตอบ รวมทั้งขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายและวุฒิภาวะด้านอื่นๆ เช่น พัฒนาการด้านสติปัญญาและการควบคุมกล้ามเนื้อต่างๆ ด้วย (นิตยา คชภักดี, 2540) นอกจากนี้การที่ทารกจะสามารถพัฒนาทางด้านภาษาได้ต้องอาศัยปฏิริยาโต้ตอบระหว่างองค์ประกอบภายในตัวตน ได้แก่ จักขุสัมผัส โสตสัมผัส สมทรงและอวัยวะที่ใช้ในการเปล่งเสียง เป็นต้น ส่วนองค์ประกอบภายนอกตัวเรียกว่า “สิ่งแวดล้อมทารก” นั้นมีหลายประการด้วยกันที่สำคัญมากคือเสียงพูดของคนที่มีปฏิสัมพันธ์กับทารก (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540) ประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาที่ทารกได้รับก็มีความควบคู่ไปกับองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย (สุชา จันทร์อม, 2540) มีแนวโน้มว่าปัจจัยสิ่งแวดล้อมมีผลต่อพัฒนาการทางภาษาของมนุษย์มากกว่าพัฒนาการด้านพันธุกรรม (นิชรา เรื่องคารกานนท์, 2540)

เนื่องจากกระบวนการสื่อสารด้วยภาษามีลำดับขั้นตอนที่ซับซ้อน จึงมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัย ได้จำแนกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านภาษาเด็กอายุ 3 ปีแรก ดังต่อไปนี้

#### 1. วุฒิภาวะของระบบประสาท

1.1 การทำงานของสมองประสานกับอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียง เป็นการทำงานของระบบประสาทส่วนกลาง ได้แก่ auditory cortex และส่วนที่เป็น associative area บริเวณ temporo-parietal cortex และ fronto-temporal cortex ทำหน้าที่แปลสัญญาณเสียง เชื่อมโยงกับประสบการณ์ แยกแยะและเข้าใจภาษา ความสามารถในการเปล่งเสียงเป็นคำพูด เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับสมอง กล้ามเนื้อและโครงร่างของกระดูก ทั้งด้านกายวิภาคและสรีระ ซึ่งต้องใช้เวลาใน

การพัฒนาให้ทำงานประสานกันตั้งแต่เกิดจนถึงวัยรุ่นตอนต้น เพราะสมองต้องควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อมากกว่า 100 มัดให้ประสานกัน เมื่อกล้ามเนื้อเหล่านี้หดตัวจะทำให้มีการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆของกระดูก กระดูกอ่อนและกล้ามเนื้ออื่น เกิดลมฟุ้งขึ้นมาจากปอดผ่านหลอดลม นอกจากนี้ ยังมีโครงสร้างหลายอย่างที่บังคับกระแสลมอย่างจำเพาะตั้งแต่สายเสียง ลำคอ ลิ้น เพดาน ฟัน ขากรรไกรและริมฝีปาก (นิตยา ชชภักดี และ รจนา ทรรทรานนท์, 2533) การที่เด็กจะพูดได้อวัยวะที่ควบคุมการออกเสียงเหล่านี้ต้องมีความพร้อม ส่วนพัฒนาการของหน้าที่ของอวัยวะที่ควบคุมการออกเสียงเริ่มจากความสามารถในการควบคุมจังหวะการดูดกลืน กัดและเคี้ยว ช่วงอายุ 6-24 เดือนเด็กจะเรียนรู้การเคี้ยวอาหารโดยการเคลื่อนไหวกรามขึ้นลง การใช้ลิ้นห่อและตัวอาหาร ซึ่งการพัฒนาหน้าที่ของอวัยวะเหล่านี้ ส่งผลต่อการพัฒนาการออกเสียงคำพูดของเด็กในลำดับต่อไป (Murphy, 2000)

1.2 ความสามารถในการมอง ทารกแรกเกิดจะมีสายตาวาว 1-3 ไดออปเตอร์ และเปลี่ยนแปลงดีขึ้นเมื่ออายุ 6-8 ปี และยังมีเปลี่ยนแปลงต่อไปอีกจนอายุ 9-11 ปี สายตาจึงจะคงที่ ส่วนการมองเห็น ทารกแรกเกิดมีความสามารถในการมองเห็นไม่ค่อยดีและจะค่อยๆดีขึ้นจนเท่าผู้ใหญ่เมื่ออายุ 4-5 ปี พัฒนาการด้านการใช้สายตาของทารกสัมพันธ์กับลักษณะภาพที่ปรากฏเกิดขึ้นจริง ภาพที่ปรากฏในสายตาของทารกวัย 6 สัปดาห์ เป็นภาพที่เอียง 45 องศา และมีความสามารถในการรวมแสง (focus) ที่ระยะห่าง 8-12 นิ้ว จากดวงตา จนอายุประมาณ 3-4 เดือน ทารกจะเริ่มมองเห็นสิ่งของภายในห้อง และสิ่งที่ทารกเรียนรู้จากการมองเห็นครั้งแรกก็คือลักษณะท่าทางของบุคคล (Mercer, 1998) ทารกสามารถมองเห็นตั้งแต่แรกเกิดต่อมาก็จะพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วสามารถโต้ตอบแสงโดยการหดรูม่านตา กระพริบตา และทำตาเขหรืออาจโงงได้ เมื่อเปิดไฟสว่างจ้า ทารกจะหันไปมองแสงจ้านั้น ทารกมองเห็นได้ชัดเมื่อสิ่งของอยู่ห่างจากหน้าระยะ 8 นิ้ว ถ้าไกลหรือใกล้กว่านี้จะมองเห็นลางๆ และเลือกมองหน้าคนมากกว่าสิ่งอื่น (สุวดี ศรีเลนวัตติ, 2534) แต่ความสามารถในการปรับระดับของการมองเห็นของทารกยังไม่ชัดเจนเหมือนในผู้ใหญ่ จากการศึกษเกี่ยวกับความสามารถในการมองเห็นของทารกพบว่า ทารกชอบมองรูปภาพอย่างกว้างๆ และจ้องมองภาพ ณ จุดใดจุดหนึ่ง โดยจะมองจุดนั้นเป็นช่วงเวลานานๆ (ประภาศรี นันทน์ถนอมมิตร, 2544) นอกจากนี้ยังพบว่าทารก (0-3 เดือน) มักสนใจมองภาพที่มีขอบเขตและมีสีตัดกันชัดเจน และภาพที่ทารกชอบมองส่วนใหญ่จะเป็นส่วนที่มีการตัดกันระหว่างความมืดกับความสว่าง ซึ่งตรงกับการศึกษาของโรเบิร์ต แฟนซ์ (1996) ที่พบว่า เด็กทารกจ้องมองแถบสีดำสลับขาวมากกว่าเมื่อเทียบกับสีเทาเรียบๆ และทารกชอบมองลวดลายที่ซับซ้อน เช่น การदानเล่นเกมสล็อตเตอร์ ตาวัวขนาดใหญ่ รูปเลขาคณิต เป็นต้น มากกว่าลวดลายธรรมดาที่เป็นวงกลมหรืออาร์คัส ซึ่งผลจากการกระตุ้น

ให้เด็กมองภาพนั้น ทำให้เด็กมีสมาธิความสนใจเพิ่ม และทำให้เส้นใยประสาทและจุดเชื่อมต่อเพิ่มมากขึ้น ซึ่งความสามารถในการมองของเด็กนั้นเกือบใกล้เคียงผู้ใหญ่เมื่ออายุประมาณ 1-2 ปี (ประภาศรี นันทน์ถนอมมิตร, 2544) พัฒนาการด้านการใช้สายตา (visuallanguage) ของเด็กวัย 0-12 เดือน มีแบบแผนการพัฒนาดังต่อไปนี้ (Coplan, 1995)

| อายุ        | พัฒนาการด้านการใช้สายตา  |
|-------------|--|
| 4-6 สัปดาห์ | ตอบสนองต่อสังคมโดยการยิ้ม  |
| 4-5 เดือน   | มีการเคลื่อนไหวของลูกตาเพื่อหาที่มาของเสียง เวลาได้ยินเสียงพูด                   |
| 6-7 เดือน   | แสดงท่าทางตามการกระทำของผู้อื่น  |
| 8-9 เดือน   | เล่นเกมสื่อกับผู้เลี้ยงดู โดยผู้เลี้ยงดูต้องกระตุ้น                              |
| 9-12 เดือน  | แสดงท่าบ้าย บาย เวลาแยกจากกับผู้อื่น ร้องไห้และแสดงท่าไขว่คว้าเวลาต้องการให้อุ้ม |
| 12 เดือน    | ชี้สิ่งที่ต้องการและพูดคำสั้นๆ เพื่อให้ผู้อื่นรับทราบและตอบสนองความต้องการของตน  |

ความคิดปกติในการมองเห็นแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ การมองเห็นเพียงเล็กน้อย (low vision) และมองไม่เห็นเลย (blind) พบว่าเด็กที่มีการมองไม่เห็นเลยเรียนรู้สิ่งแวดล้อมจากการฟังและการสัมผัส เด็กที่มีปัญหาในการมองเห็นตั้งแต่วัยทารกทำให้เกิดปัญหาในระยะแรกของการสื่อสาร เนื่องจากการมองเห็นเป็นหัวใจสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม เด็กที่มีปัญหาด้านการมองเห็นจะส่งผลให้เกิดความแปรปรวนในการออกเสียงเพื่อติดต่อสื่อสาร เนื่องจากส่วนใหญ่พ่อแม่จะใช้การสื่อสารทางสายตาในการให้ข้อมูลกับบุตร เช่น ยื่นหน้าไปหาเพื่อให้เด็กมอง หรือยื่นสิ่งของให้เด็กมอง เป็นต้น (Steinberg, & Kappen, 1997)

1.3 ความสามารถในการได้ยินการได้ยินจะพัฒนาได้ดีกว่าการรับรู้ด้านอื่นๆ ทารกสามารถได้ยินตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา (สุวดี ศรีเลนวดี, 2534) เมื่อคลอดออกมาทารกจะมีพัฒนาการของการได้ยินเป็นไปตามลำดับขั้น (จันทร์นิวัตร์ เกษมสันต์, 2540) ดังนี้

|             |  |
|-------------|--|
| แรกเกิด     | สะดุ้งตกใจเมื่อได้ยินเสียงดัง          |
| 4 สัปดาห์   | หยุดฟังหรือหยุดร้องไห้เมื่อได้ยินเสียง |
| 16 สัปดาห์  | หันหน้าตามเสียง                        |
| 28 สัปดาห์  | หันหน้าและมองหาเสียง                   |
| 10-12 เดือน | พูดเป็นคำๆ อย่างมีความหมาย             |
| 4-5 ปี      | พูดชัดเป็นประโยค                       |

การได้ยินเสียงต่างๆ จะพัฒนาให้ทารกมีความสามารถในการฟัง ซึ่งเป็นพื้นฐานของพัฒนาการด้านภาษา ทารกจะมีความสามารถทางการได้ยินเสียงที่มีความซับซ้อนมากกว่าเสียงที่มีความราบเรียบ นอกจากนี้ยังสามารถแยกความแตกต่างของเสียงและทิศทางของเสียง โดยเด็กจะรับรู้เสียงที่เกิดขึ้นด้านหน้าได้ดีกว่าเสียงที่มาจากด้านหลัง เด็กจะหันหาเสียงได้ถูกทิศทางเมื่ออายุ 4-6 เดือน นอกจากนี้เด็กเล็กจะสนใจเสียงที่มีระดับเสียงสูงๆ ต่ำๆ และมีปฏิกิริยาต่อเสียงที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะเสียงที่ดังและมีระดับความสูง (high pitched noises) นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กๆ มักชอบเสียงดนตรีมากกว่าเสียงราบเรียบ นักการศึกษาพบว่าเสียงดนตรีคลาสสิก (classic) มีส่วนช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางสมองให้เด็กอีกด้วย เนื่องจากเสียงดนตรีเป็นเสียงที่มีความซับซ้อนเป็นแรงกระตุ้นสมองส่วนที่มีความถนัดทางด้าน (spatial temporal reasoning) ซึ่งเป็นสมองด้านการคิดคำนวณและด้านมิติสัมพันธ์ (ประภาศรี นันทน์ฤมิตร, 2544) ภาวะสูญเสียการได้ยินในทารกแรกเกิดแต่กำเนิด (congenital hearing loss) เป็นปัญหาที่พบได้บ่อยในประเทศที่กำลังพัฒนา ก่อให้เกิดความพิการในด้านการสื่อความหมาย พัฒนาการด้านภาษาและการพูดจะล่าช้ากว่าเด็กปกติเป็นอย่างมาก ทำให้มีความด้อยด้านการศึกษา สังคมและการประกอบอาชีพ ผลเสียต่อสังคมโดยภาพรวม รัฐบาลต้องสูญเสียรายได้ที่พึงได้ และต้องนำภาษีอากรมาใช้จ่ายเพิ่มในด้านการรักษาพยาบาล การศึกษา สังคมและสถานประกอบการให้แก่เด็กหูหนวก เป็นใบ้ (จันทร์ชัย เจริญ-ประเสริฐ, 2544) จำนวน 1 ใน 1,000 คน ของเด็กแรกเกิดในสหรัฐอเมริกามีปัญหาสูญเสียการได้ยินอย่างรุนแรง ส่วน 2 ใน 1,000 คน ของเด็กวัยแรกเกิด -3 ปี มีปัญหาหูหนวกตั้งแต่แรกเกิดและพบว่าเด็กเหล่านี้มีความผิดปกติจากหลายสาเหตุแบ่งออกเป็น 3 สาเหตุหลัก ดังนี้ การได้รับถ่ายทอดทางพันธุกรรม ไม่ใช่สาเหตุด้านพันธุกรรมและส่วนที่เหลือไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด (Coplan, 1995) สรุปแล้วปัญหาด้านการสูญเสียการได้ยินในเด็กนั้นเป็นปัญหาที่พบได้ในเด็กทั่วโลก ส่วนปัญหาสำคัญที่ตามมาของการสูญเสียการได้ยินถ้าไม่ได้รับการวินิจฉัย และให้การช่วยเหลือที่ถูกต้องในเด็กจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านภาษาและการเรียนรู้ของเด็กในปัจจุบันและอนาคต เด็กที่มีภาวะการได้ยินบกพร่อง (นิตยา คชภักดี และ รจนา ทรรทรานนท์, 2533) มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เริ่มพูดช้าแต่ร่างกายเจริญเติบโตตามปกติ
2. พยายามสื่อความหมายให้ผู้สนทนาโดยการใช้ท่าทาง เพราะเด็กมีการรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสอื่นๆ (inner language)
3. ไวต่อการสัมผัสการเคลื่อนไหวภายนอก
4. ได้ยินเสียงต่ำแต่ไม่ได้ยินเสียงสูงและตอบสนองต่อเสียงหนึ่งๆ ด้วยท่าที่คงเดิม
5. ชอบจ้องหน้ามองปากและตาของบุคคลที่กำลังสนทนาด้วยและพยายามเปล่งเสียงดังที่มักไม่ชัดหรือไม่เป็นคำ เสียงค่อนข้างสูง



6. ชุกชนอยากรู้อยากเห็น ไม่ใช่ชนแบบมีจุดมุ่งหมายทำลายข้าวของ
7. ชอบสังคม รักสวยรักงาม
8. พัฒนาการช้ามากโดยเฉพาะภาษาพูด

ทารกที่มีประสาทหูพิการตั้งแต่วัยก่อนหัดพูด จะมีปัญหาในด้านการสื่อความหมายอย่างรุนแรงจนถึงขั้นเป็นใบ้และมีอุปสรรคในการศึกษาในอนาคต การที่สามารถให้การวินิจฉัยภาวะการสูญเสียการได้ยินในทารกแรกเกิดได้ในระยะเริ่มแรก โดยเฉพาะก่อนอายุ 6 เดือน และทำการรักษาฟื้นฟูอย่างรวดเร็ว จะทำให้สมรรถภาพด้านการพูดและการฟังมีการพัฒนาได้ดียิ่งขึ้นแม้จะหูหนวกแต่เด็กยังสามารถมีภาษาพูดได้ (จันทร์ชัย เจริญประเสริฐ, 2544)

## 2. เพศของเด็ก

ตามหลักสูตรวิทยาการเจริญเติบโต และการทำหน้าที่ของอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงของเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงไม่มีความแตกต่างกัน (นิตยา คชภักดี และ รจนา ทรรทรานนท์, 2533) แต่ส่วนใหญ่เด็กผู้หญิงพัฒนาด้านภาษาได้เร็วกว่าเด็กผู้ชาย (สุวดี ศรีเลนวัตติ, 2534 ; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540) ถ้าแยกเป็นรายด้านเด็กผู้ชายจะมีพัฒนาการทั้งด้านความเข้าใจและการใช้ภาษาล่าช้ากว่าเด็กผู้หญิง (สินีนานู จิตต์ภักดี, 2541) อาจเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมในการเลี้ยงดูเด็ก เนื่องจากค่านิยมที่ว่าเพศหญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ความสนใจเอาใจใส่จึงมากกว่าเด็กผู้ชาย โดยเฉพาะวัยก่อนเรียนเด็กผู้ชายจะมีความชุกชน ส่วนเด็กผู้หญิงจะถูกสอนให้เรียบร้อยและอยู่ใกล้ชิดกับบิดามารดามากกว่าเด็กผู้ชายเมื่อมีความใกล้ชิด โอกาสที่เด็กผู้หญิงจะเรียนรู้การใช้ภาษาจากผู้ใหญ่ก็มีมากตามไปด้วย (ศรียา นิยมธรรม และ ประภัสสร นิยมธรรม, 2519)

## 3. การเรียนรู้ของเด็ก

### 3.1 การเรียนรู้ 2 ภาษาในเวลาเดียวกัน (bilingual)

ในประเทศสหรัฐอเมริกามีเด็กวัยเรียนจำนวน 2.5 ล้านคน ที่ต้องเรียนรู้อย่างน้อย 2 ภาษาในเวลาเดียวกัน หรือภาษาอังกฤษที่เขากำลังเรียนรู้ในโรงเรียนไม่ใช่ภาษาพื้นฐานที่บุคคลในครอบครัวใช้ (Bee, 1992) เป็นประสบการณ์ด้านภาษาที่เด็กได้รับถ้าในครอบครัวมีการใช้ 2-3 ภาษาเด็กอาจสับสน (นิตยา คชภักดี และ รจนา ทรรทรานนท์, 2533) มีเด็กจำนวนมากที่มาโรงเรียนโดยที่มึความรู้ในภาษาอังกฤษเพียงเล็กน้อยและไม่มีบุคคลช่วยชี้แนะ มีเด็กอีกจำนวนหนึ่งที่ต้องเข้าเรียนที่สถาบันสอนภาษาพื้นฐานและเรียนรู้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง พร้อมกับต้องใช้ 2 ภาษา



ในชีวิตประจำวัน เด็กเหล่านี้ต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการเรียนรู้และทำความเข้าใจในภาษา (Bee, 1992) ถ้าเด็กต้องเรียนรู้ 2 ภาษา ตั้งแต่วัยทารกเด็กเหล่านี้จะเริ่มใช้ 2 ภาษา เมื่ออายุประมาณ 3 ปี และจะมีปัญหาเมื่อเข้าวัยก่อนเรียนเนื่องจากเด็กวัยนี้ต้องเรียนรู้คำศัพท์และเข้าใจความหมายของคำจากการฟังผู้อื่นพูด ก่อนที่เด็กจะพูดออกมาเด็กจะต้องทำการสับเปลี่ยนคำให้เหมาะสมกับคู่สนทนาหรือสถานการณ์ขณะนั้น เด็กต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการปรับ เปลี่ยนคำไปมา ถ้าไม่มีสถานการณ์ที่สามารถใช้ 2 ภาษา ในเวลาเดียวกันได้ (Murphy, 2000) สำหรับการเรียนรู้ 2 ภาษา ในเวลาเดียวกัน จากผลการศึกษาของวิลลิก (Willig, 1985) พบว่าจะเป็นที่ดีมากถ้ามีบุคคลหนึ่งทำการสอนภาษาหนึ่งให้เด็กที่บ้าน และอีกคนหนึ่งทำการสอนอีกภาษาหนึ่งให้เด็กที่โรงเรียน โดยผู้สอนทั้งสองคนต้องแบ่งกันอย่างชัดเจน จะทำให้การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่ถ้ามีการผสมผสาน 2 ภาษา ในประโยคเดียวกัน จะทำให้การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปอย่างเชื่องช้าและไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร นอกจากนี้วินสเลอร์ ดืออาช เอสไปโนซา และ โรดริเกซ (1999) ได้ทำการศึกษาว่าเมื่อเด็กวัยก่อนเรียนได้รับการเรียนรู้ภาษาที่ 2 ที่โรงเรียนแล้วความสามารถในการใช้ภาษาดั้งเดิมจะลดลงหรือไม่ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นเด็กวัยก่อนเรียนที่พักอาศัยอยู่ที่บ้านและเรียนรู้ภาษาที่ 2 ที่โรงเรียน ส่วนอีกกลุ่มเป็นเด็กวัยก่อนเรียนที่พักอาศัยที่โรงเรียนพร้อมกับการเรียนรู้ภาษาที่ 2 ที่โรงเรียน เมื่อระยะเวลาผ่านไป 1 ปี จึงทำการวัดความสามารถในการใช้ภาษาดั้งเดิมหรือภาษาที่ 1 ของเด็ก ผลปรากฏว่าความสามารถในภาษาที่ 1 ของทั้งสองกลุ่มตัวอย่างไม่แตกต่างกัน แต่กลุ่มที่พักอาศัยที่โรงเรียนจะมีความสามารถในการใช้ภาษาที่ 2 ได้ดีกว่ากลุ่มที่อาศัยอยู่ที่บ้าน อย่างไรก็ตามผลของการศึกษานี้ก็ยังไม่สามารถสรุปได้แน่ชัด ยังคงต้องการผลการศึกษาอื่นมาสนับสนุนอีกมาก ถึงแม้การเรียนรู้ 2 ภาษา ในเวลาเดียวกันดูเหมือนเป็นความยากลำบากสำหรับเด็กแต่ในความยากลำบากนี้ก็ยังมีผลดีบางประการต่อเด็ก ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของชิออคคา (Chiocca, 1998) พบว่าเด็กที่เรียนรู้ 2 ภาษา ในเวลาเดียวกันจะมีความคิดที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวในการดำรงชีวิตได้ดี อย่างไรก็ตามในระยะแรกเด็กควรได้รับความช่วยเหลือเพื่อให้เด็กสามารถอ่าน เขียนและเรียนรู้ได้ทั้ง 2 ภาษา สำหรับพ่อแม่อาจจะเกิดความวิตกกังวลที่จะต้องให้บุตรเรียนรู้ 2 ภาษา ในเวลาเดียวกันแต่บิดามารดาสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ 2 ภาษา และส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ให้แก่บุตรได้ เมื่อผ่านพ้นระยะนี้ท้ายที่สุดเด็กก็จะเกิดความชำนาญทั้ง 2 ภาษา ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้เปรียบเด็กที่เรียนรู้เพียงภาษาเดียว (Murphy, 2000) การเรียนรู้ 2 ภาษา ในเวลาเดียวกันอาจจะส่งผลถึงระดับพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความช่วยเหลือจากผู้สอนหรือผู้ดูแล เช่น การเป็นแบบอย่างที่ดี การช่วยชี้แนะอธิบายเมื่อเด็กเกิดความสับสนและความสนใจติดตามการพัฒนาทางภาษาของเด็ก เป็นต้น นอกจากนี้ความพร้อมและความสามารถในการเรียนรู้ภาษาของเด็ก ณ เวลานั้นก็เป็นสิ่งสำคัญที่ควรพิจารณาควบคู่กันไป

### 3.2 การเรียนรู้จากผู้เลี้ยงดู

ปฏิสัมพันธ์มีอิทธิพลต่อแบบแผนพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก ถ้าเด็กได้รับการส่งเสริมจากสังคมอย่างเพียงพอ ก็จะทำให้รูปแบบของพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก เป็นไปตามปกติ (Steinberg & Kappen, 1997) ความสามารถทางการสื่อสารของเด็กที่เกิดจากการเรียนรู้จากผู้ดูแลเกิดจากธรรมชาติของการเลียนแบบ (imitation) เด็กอาจสับสนเมื่อผู้ดูแลพูดไม่ชัดและพ่อแม่ไม่ได้หาแบบอย่างให้เด็กพูดถูกต้องทั้งการออกเสียงและการใช้ภาษา (นิตยา คุชภักดี และรจนา ทรรทรานนท์, 2533) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ดูแลจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก เนื่องจากผู้ดูแลเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กนอกเหนือจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็ก จากการศึกษาพฤติกรรมของเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่มีผลต่อการศึกษาและการเรียนรู้ในวัยเรียนของกองวิจัยและประเมินผล กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2526) พบว่าเด็กที่ผ่านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และได้รับการดูแลจากผู้ดูแลที่มีคุณสมบัติและบุคลิกลักษณะ ที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก เมื่อเข้าสู่วัยเรียนเด็กเหล่านี้จะมีความสามารถด้านการอ่าน การเขียน การจดจำและการแสดงความคิดเห็นขณะอยู่ในห้องเรียน ได้ดีกว่าเด็กที่ไม่ได้ผ่านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แสดงว่านอกจากระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลกับเด็กแล้ว คุณลักษณะของผู้ดูแลก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก ซึ่งในเรื่องนี้จะกล่าวรายละเอียดการปฏิบัติของผู้ดูแลในการส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาในหัวข้อต่อไป

### 4. การศึกษา อาชีพและเศรษฐกิจของบิดามารดา

ในครอบครัวที่มีฐานะยากจนในชุมชนแออัด เวลาส่วนใหญ่ของผู้ดูแลเด็กหมดไปกับการประกอบอาชีพของตน หรือเด็กที่อยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็กหรือสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า เด็กเหล่านี้จะมีพัฒนาการด้านภาษาล่าช้าหรือบกพร่อง จากสาเหตุด้านสภาวะแวดล้อมเป็นสำคัญ เนื่องจากภาวะที่เด็กอยู่ขาดการกระตุ้นเร็ว มีการสื่อความหมายระหว่างบุคคลน้อยเกินไป (นิตยา คุชภักดี และ รจนา ทรรทรานนท์, 2533) จากการศึกษาของสินีนานู จิตต์ภักดี (2541) ที่ศึกษาพัฒนาการเด็กที่มารับบริการในคลินิกเด็กดีของโรงพยาบาลชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เด็กไม่ผ่านเกณฑ์ด้านการใช้ภาษาร้อยละ 11.5 และพบว่าโดยรวมแล้วมารดาจะมีอาชีพแม่บ้านและเกษตรกรรมตลอดจนมีระดับการศึกษาและรายได้ที่ต่ำ จึงทำให้ไม่มีเวลาและไม่มีความรู้ในการส่งเสริมพัฒนาการด้านการใช้ภาษาของบุตรให้เป็นไปตามวัย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของกัลยา สุตะบุตร และ เรือนแก้ว กนกพงศ์ศักดิ์ (2536) ว่า บุตรที่มาจากมารดาที่มีการศึกษาน้อย มีอาชีพไม่มั่นคงและมีรายได้น้อย จะทำให้การเลี้ยงดูเด็ก ไม่ดีเท่าที่ควรและส่งผลให้เด็กขาดการกระตุ้นและมีพัฒนาการไม่เป็นไปตาม

วัย จะเห็นได้ว่าอาชีพของผู้เลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับระดับพัฒนาการของเด็ก (จาร์ส ปีนเงิน, 2536) เด็กที่พ่อแม่มีการศึกษาสูงจะสามารถเรียนรู้คำศัพท์ได้มากกว่ากลุ่มที่พ่อแม่มีการศึกษาน้อย แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมหนึ่งของเด็กส่งผลต่อการเรียนรู้คำศัพท์ของเด็ก (Rowe, Jacobson, & Edwin, 1999) นอกจากระดับการศึกษาของพ่อแม่แล้ว เศรษฐฐานะของครอบครัวก็ส่งผลต่อระดับพัฒนาการด้านภาษาของเด็กได้เช่นกัน เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง มีโอกาสพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาพูดได้ดีกว่าเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ยากจน (จงพัฒนา รุมาคม, 2538) และจากการศึกษาของสายชล บุญวิสุทธิานนท์ (2543) ที่ศึกษา พฤติกรรมของมารดาในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรวัยทารก พบว่า มารดาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84) มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่เพียงพอและเหลือเก็บ มีพฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาของบุตรในระดับสูง แสดงว่าระดับเศรษฐานะของครอบครัวนอกจากจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาบุตรแล้ว ยังส่งผลต่อระดับพัฒนาการด้านภาษาของเด็กอีกด้วย

##### 5. จำนวนพี่น้องในครอบครัว (sibbing)

พัฒนาการด้านภาษามีความสัมพันธ์กับระดับของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสังคมหรือสิ่งแวดล้อม เด็กที่มีพี่น้องหลายคนและเด็กที่เป็นลูกคนเดียว มีความแตกต่างกันในเวลาและความสนใจที่ได้รับจากครอบครัว การเป็นลูกคนเดียวย่อมได้รับความสนใจดูแลเอาใจใส่จากครอบครัวมากกว่าลูกหลายคน และแสดงถึงระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัวย่อมมีมากขึ้น (ศรียา นิยมธรรม และ ประภัตสร นิยมธรรม, 2519) สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลถึงความสามารถในการใช้ภาษาของเด็ก เนื่องจากความสามารถในการใช้ภาษาส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและการได้รับแบบอย่างจากผู้ดูแล ครอบครัวเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมหนึ่งของเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของจงพัฒนา รุมาคม (2538) ว่า สังคมสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาของเด็ก เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีบุตรน้อย มักมีพัฒนาการด้านภาษาพูดที่ดีกว่าครอบครัวที่มีบุตรหลายคน เนื่องจากผู้ดูแลมีเวลาให้บุตรเต็มที่ โดยไม่ต้องแบ่งเวลาในการพูดสำหรับบุตรแต่ละคน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกของครอบครัวระดับพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก คำกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับการศึกษาของสายชล บุญวิสุทธิานนท์ (2543) พบว่าการที่เด็กที่เป็นบุตรคนแรกของมารดาจะทำให้เด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาอย่างเต็มที่ จากที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า จำนวนของสมาชิกในครอบครัว มีสัมพันธ์กับระดับของปฏิสัมพันธ์และระดับของปฏิสัมพันธ์ก็มีความสัมพันธ์กับระดับพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก

## การส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาเด็กอายุ 3 ปีแรกของผู้ดูแล

เนื่องจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลกับเด็ก เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก การส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาแก่เด็กในครอบครัวจึงเป็นงานสำคัญที่ผู้ดูแลควรปฏิบัติ พัฒนาการทางภาษาจะดำเนินไปด้วยดียิ่งขึ้นถ้าผู้ดูแลสนใจและช่วยส่งเสริมการพูดของเด็ก วิธีการส่งเสริมโดยทั่วไป ได้แก่ ให้โอกาสเด็กฝึกเล่นเสียงของตนเอง หรือหลีกเลี่ยงการใช้ท่าทางโดยหัดให้เด็กได้นำคำศัพท์มาใช้แทน เป็นต้น (ศรียา นิยมธรรม และ ประภัสสร นิยมธรรม, 2519) จากการศึกษาของของพวงาภิรมย์ประเมศ (2532) ที่ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนพบว่า เมื่อผู้เลี้ยงดูส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตใจและสติปัญญาส่งผลต่อพัฒนาการด้านความเข้าใจภาษาของเด็ก นิตยา คชภักดี และ รจนา ทรรทรานนท์ (2533) ได้เสนอแนะวิธีการส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาในเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์ปกติในชีวิตประจำวัน เช่น การฝึกให้ช่วยตนเองในการรับประทานอาหาร การแต่งตัว เป็นต้น
  2. ส่งเสริมให้เด็กเห็นความสำคัญของการใช้การพูดในการสื่อความหมาย
  3. ฝึกการรับรู้การเคลื่อนไหวต่างๆ ให้สามารถเกิดความคิดรวบยอด (concept) มีการรับรู้ (perception) การเคลื่อนไหวในขณะนั้นๆ
  4. ฝึกการควบคุมตนเองเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวต่างๆ โดยเฉพาะการควบคุมอวัยวะที่ใช้ในการพูด ให้สามารถเคลื่อนไหวได้ถูกต้องและเปล่งเสียงพูด
  5. ควบคุมการหายใจและฝึกให้สามารถหายใจออกได้นานๆ
- สตาทท์ และสตาทท์ (Staat, & Staat, 1963) เชื่อว่าการให้รางวัลที่มีระบบ ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาเร็วขึ้น และมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงได้เสนอแนะแนวทางการปฏิบัติของผู้ดูแลเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาเด็ก ดังต่อไปนี้

1. ควรหลีกเลี่ยงให้ชัดเจนพูดซ้ำพอประมาณเพื่อให้เด็กมีโอกาสเลียนแบบได้ง่ายขึ้น
2. ควรช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาที่ถูกต้องโดยการเป็นแบบอย่างที่ดี
3. ควรสังเกตและใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ไม่ควรใช้ภาษาที่ทำให้เด็กเกิดความสับสน ขณะเดียวกันก็ควรเป็นประโยคที่สมบูรณ์เหมาะสมกับวัยของเด็ก
4. ควรพูดกับเด็กถึงทุกๆ อย่างที่ผ่านเข้ามาในสายตาและความสนใจของเด็ก แม้จะอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน
5. ควรกระตุ้นให้เด็กเลียนแบบ ไม่ควรใช้วิธีการดุ เพื่อไม่ให้เด็กรู้สึกเครียดจนเกินไป



6. ให้โอกาสเด็กในการฝึกออกเสียง ไม่ควรเร่งเร้าเด็ก เพราะอาจทำให้เด็กขาดความมั่นใจในการใช้ภาษาและก่อให้เกิดปัญหาทางพฤติกรรมตามมา

7. ควรใช้เวลาแก่เด็กประมาณวันละ 15 นาที เพื่อช่วยเหลือเด็กเล็กในการพัฒนาการออกเสียงโดยการอ่านหนังสือให้เด็กฟังร่วมกับการดูภาพประกอบ หรือการพูดโต้ตอบกับเด็กเป็นต้น

8. ควรส่งเสริมให้เด็กหัดเรียกชื่อสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว

9. จัดสิ่งแวดล้อมให้หน้าสนใจ หรือจัดประสบการณ์ที่แปลกใหม่ให้เด็ก เพื่อกระตุ้นให้เด็กรู้สึกอยากจะพูด

10. ส่งเสริมให้เด็กใช้คำพูดเพื่อระบายความรู้สึกแทนการใช้ท่าทางหรือพละกำลัง เช่น เวลาเด็กโกรธ ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ระบายความรู้สึกออกมาเป็นคำพูดและรับฟังอย่างตั้งใจ

นอกจากนี้แล้วการกระตุ้นให้เด็กได้รับฟังเสียงต่างๆ ที่มีความซับซ้อนหรือมีระดับเสียงที่มีความถี่ต่างๆ กัน เช่น เสียงพูดคุยของบิดามารดา เสียงของเล่นที่มีความหลากหลาย เช่น เสียงกระดิ่ง ตุ๊กตายางบีบ เป็นต้น ซึ่งเด็กจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเสียงต่างๆ เหล่านี้ อีกทั้งยังทำให้เด็กได้รับประสบการณ์การเลียนเสียง รู้จักแยกแยะที่มาของเสียงได้ถูกทิศทางและสามารถจดจำเสียงต่างๆ ที่เกิดขึ้น การร้องเพลงและการฟังเพลงจะช่วยฝึกทักษะด้านการฟังและเป็นการกระตุ้นให้เด็กได้มีโอกาสออกเสียงพูดคุย ได้ตอบกับผู้อื่นอีกด้วย ควรกระตุ้นให้เด็กจับจ้องหน้าบุคคลหรือวัตถุของเล่นที่มีสีตัดกันชัดเจน โดยระยะห่างระหว่างของเล่นกับหน้าเด็กประมาณ 8-10 นิ้ว อุปกรณ์ที่ใช้กระตุ้นการมอง อาจใช้ภาพหน้าคนหรือภาพที่มีการตัดกันของสีชัดเจนหรือมีขอบเขตชัดเจน อาจเป็นภาพขาวดำในช่วงแรก (0-3 เดือน) และเริ่มใช้สีตัดกัน ได้แก่ สีแดง สีเหลือง และสีน้ำเงินเมื่อเด็กอายุ 3 เดือน ขึ้นไป อาจใช้โมบายแขวนบริเวณหัวเตียง (ประภาสรี นันท์นฤมิตร, 2544) สำหรับเด็กที่มีปัญหาการพูดล่าช้า ควรเริ่มต้นด้วยการพูดคุยกับเด็กในสิ่งที่เด็กกำลังสนใจอยู่ อาจเป็นสิ่งที่เด็กกำลังกระทำหรือสิ่งที่กระทำร่วมกัน โดยใช้คำพูดที่ชัดเจนและสั้นๆ ในระยะแรกไม่ควรคาดหวังหรือบังคับให้เด็กพูดทันที หากเด็กยังไม่พร้อมหรือไม่สามารถพูดได้ควรฝึกให้เด็กค่อยๆ หัดรับฟัง ให้ความสนใจ ตั้งใจรับฟังและทำตามคำสั่งให้ได้เสียก่อน (นิชรา เรืองคารกานนท์, 2540)

สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของแนวทาง การส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาโดยทั่วไปเนื่องจากเด็กแต่ละวัย มีความแตกต่างกันในเรื่องของสรีรวิทยา ที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียง ความสามารถในการเรียนรู้ เข้าใจความหมายในการสื่อสารและประสบการณ์ที่ได้รับ ประกอบกับลำดับขั้นของพัฒนาการด้านภาษาในแต่ละช่วงอายุในเด็กแต่ละวัยก็มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประเมินให้ทราบระดับและจำแนกลักษณะของความล่าช้าให้ชัดเจนก่อน เพื่อเลือกวิธีการ



ส่งเสริมที่ถูกต้องและเหมาะสม เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของการส่งเสริมก็คือเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการด้านภาษาอยู่ในระดับปกติสัมพันธ์กับช่วงอายุ และมีทิศทางที่จะพัฒนามากขึ้นในอนาคต ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของเทมิส-เลอมอนดา บอร์นสไตน์และบอมม์เวล (Tamis-LeMonda, Bornstein, & Baumwell, 2000) ศึกษาผลของการตอบสนองของมารดาต่อระดับพัฒนาการด้านภาษาของเด็กโดยทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกันคือทารกวัย 9 เดือนและ 13 เดือน ส่วนวิธีการตอบสนองทางภาษาของมารดา ได้แก่ การอธิบาย การเล่นและการเป็นแบบอย่างเพื่อให้ทารกเลียนแบบ จากนั้นทำการวัดระดับพัฒนาการด้านภาษา 5 ชั้น ของทารก ได้แก่ การเลียนแบบเสียงครั้งแรก การใช้คำศัพท์ที่มีความหมายครั้งแรก ความสามารถในการใช้คำศัพท์ได้ 50 คำ ความสามารถในการเชื่อมคำและสุดท้ายคือการพูดถึงเหตุการณ์ที่ผ่านพ้นไปแล้ว เมื่อให้มารดาตอบสนองทางภาษาต่อทารกด้วยวิธีดังกล่าวและทำการวัดระดับพัฒนาการด้านภาษา 5 ชั้น ในเวลาต่อมาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการตอบสนองทางภาษาขณะมีอายุ 13 เดือน มีระดับของพัฒนาการด้านภาษา 5 ชั้น ดีกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 9 เดือน แสดงว่าวิธีการตอบสนองทางภาษาที่เฉพาะเจาะจงมีความสัมพันธ์กับระดับช่วงอายุของทารกทำให้เห็นว่ารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับระดับของอายุ เนื่องจากความสามารถในการเรียนรู้ของทารกในแต่ละช่วงอายุจะแตกต่างกัน สำหรับขั้นตอนวิธีการส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาของเด็กวัยแรกเกิด-3 ปี ที่จำแนกตามช่วงอายุได้มีกล่าวไว้ในคู่มือส่งเสริมพัฒนาการเด็ก : การทดสอบและฝึกทักษะ (คณะกรรมการโครงการส่งเสริมพัฒนาการ โรงพยาบาลราชานุกูล, 2542) ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

### การส่งเสริมพัฒนาการด้านการเข้าใจภาษา

| อายุ      | กิจกรรม   |
|-----------|---|
| 0-3 เดือน | จัดหาของเล่นที่มีเสียงหลายชนิดให้เด็กเล่น เช่น กระจิ่ง กรู้งกริ่ง เป็นต้น พุดคุยและยิ้มกับเด็ก โดยให้ใบหน้าของผู้พูดอยู่ห่างจากใบหน้าของเด็กในระยะ 6-8 นิ้ว |
|           | นำของเล่นที่มีสีสดใส่ทั้งที่มีเสียงและไม่มีเสียงให้เด็กมองตาม   |
|           | เขย่าของเล่นที่มีเสียงห่างจากใบหน้าของเด็ก 15-20 เซนติเมตร และรอเวลา 5 วินาที เพื่อให้เด็กมองหาที่มาของเสียง  |

- 3-6 เดือน      ต้นกระดิ่งตามที่ต่างๆ ห่างจากเค็กระยะ 1-2 เมตรเพื่อให้เด็กมองหาที่มาของเสียง
- 6-9 เดือน      ต้นกระดิ่งข้างซ้ายสลับกับข้างขวาห่างจากใบหน้าของเด็ก 6-8 นิ้ว ร่อนเด็กเคลื่อนสายตามหาที่มาของเสียง
- พุดเสียงดังระยะห่างจากตัวเด็กประมาณ 1-2 เมตร เพื่อให้เด็กมองหาผู้พุด
- เรียกชื่อเด็กขณะพุดคุยเพื่อให้เด็กมองหน้า
- ชวนให้เด็กมองของเล่นหรือรูปภาพ โดยเริ่มจากระยะประมาณ 6 นิ้ว และค่อยๆ ขยับห่างออกไปจนถึงระยะประมาณ 18 นิ้ว
- ใช้ของเล่นหรือรูปภาพเดิมแต่ขยับทิศซ้าย-ขวา เพื่อให้เด็กหันหน้ามองตาม
- เล่าเรื่องประกอบภาพโดยใช้ระดับเสียงสูง-ต่ำ
- เล่นบทบาทสมมติจำลองเหตุการณ์และพุดโต้ตอบพร้อมแสดงสีหน้าประกอบ เช่น หัวเราะ ยิ้ม เงย บึ้ง เป็นต้น และชักชวนให้เด็กทำตาม
- ออกคำสั่งง่ายๆ เช่น โบกมือ ตบมือ พร้อมทำท่าประกอบ
- 9-12 เดือน      เปิดเพลงจากวิทยุ เทปหรือโทรทัศน์ให้เด็กฟัง
- วางของเล่นที่เด็กชอบห่างจากใบหน้าเค็กระยะประมาณ 50 เซนติเมตร เรียกชื่อของเล่นและชูให้เด็กดู
- เล่านิทานเน้นเสียงสูง-ต่ำที่สมจริง
- ออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม เช่น โบกมือหรือตบมือ โดยไม่ต้องทำท่าประกอบ
- เรียกชื่อของเล่นหรืออุปกรณ์ เช่น ถ้วย ช้อน รongเท้า เสื้อผ้า ให้เด็กฟังและพาเด็กหยิบของเหล่านี้โดยให้เด็กเรียกชื่อก่อน
- สอนให้เด็กเรียนรู้ความหมายของคำว่า “อย่า” หรือ “ไม่ได้”
- 12-15 เดือน      ฝึกการส่งของเล่นที่อยู่ในมือตามคำสั่ง
- ชี้ของเล่นหรือรูปภาพตามคำสั่ง
- ชักชวนให้เด็กคว่ำตักที่อยู่ในระยะ ใกล้จากมืออย่างสม่ำเสมอ เช่น นาฬิกา หลอดไฟบนเพดาน เป็นต้น
- ฝึกเรียนรู้วัยวะของร่างกายขณะอาบน้ำ แต่งตัวหรือรับประทานอาหาร
- หยิบของเล่นที่คู่ย 2 ชนิด (ตามคำสั่ง)
- 15-18 เดือน      หยิบของเล่นที่คู่ย 3 ชนิด (ตามคำสั่ง)
- ชี้สิ่งของจริงที่อยู่รอบตัว

- ชื่อวัยวะของร่างกายอย่างน้อย 1 อย่าง  
 ออกคำสั่งง่ายๆ 1 ระดับให้ปฏิบัติตาม เช่น นั่งลง กอดตุ๊กตา เป็นต้น
- 18-24 เดือน ปฏิบัติตามคำสั่งที่เป็นคำกริยา เช่น นั่ง ขึ้น เป่า ซี่ เป็นต้น  
 ถามหาวัยวะภายนอกส่วนต่างๆ ว่าอยู่ที่ไหน แล้วให้เด็กชี้ตาม  
 วางของเล่นที่เด็กคุ้นเคยคละกันแล้วออกคำสั่งให้เด็กหยิบของที่ละชนิดตามคำ  
 บอก  
 วางชุดเสื้อผ้าของเด็กลงบน โต๊ะแล้วออกคำสั่งให้เด็กหยิบเสื้อผ้าทีละชิ้น  
 วางรูปภาพขนาดใหญ่ลงบน โต๊ะ ให้เด็กชี้ส่วนประกอบของรูปภาพ  
 อธิบายหน้าที่ของวัตถุที่เด็กคุ้นเคยโดยใช้รูปภาพประกอบ เช่น ช้อน แก้ว งาน  
 อ่านนิทานสั้นๆ ให้เด็กฟังอย่างสม่ำเสมอ
- 24-36 เดือน แสดงกิริยาท่าทาง โดยใช้ของเล่นจำลอง  
 แสดงกิริยาท่าทาง โดยให้เด็กปฏิบัติจริง  
 ออกคำสั่ง 2 ระดับ ให้เด็กปฏิบัติตาม เช่น จับตุ๊กตากระโดดและผลักรถ เป็นต้น  
 ชื่อวัยวะของร่างกายอย่างน้อย 10 ส่วน  
 บอกประโยชน์หรือหน้าที่ของวัตถุแล้วให้เด็กบอกว่าเป็นอะไร  
 วางสิ่งของคละกันแล้วออกคำสั่งให้เด็กหยิบทีละชนิด  
 เพิ่มรายละเอียดของคำสั่งและให้เด็กปฏิบัติตาม เช่น วางก้อนไม้ไว้ข้างบน วาง  
 ก้อนไม้ไว้ข้างใต้ เป็นต้น  
 เล่นนิทานที่มีความยาวประมาณ 10 นาที ให้เด็กฟังอย่างสม่ำเสมอ

### การส่งเสริมพัฒนาการด้านการใช้ภาษา

- | อายุ      | กิจกรรม   |
|-----------|---|
| 0-3 เดือน | พูดและยิ้มขณะมีกิจกรรมกับเด็ก เช่น เปลี่ยนผ้าอ้อมหรือป้อนนม เป็นต้น<br>ออกเสียง อา อุ ซ้ำๆ เพื่อให้เด็กออกเสียงตาม<br>ยิ้ม หัวเราะ ใช้นิ้วมือหรือของเล่นจิกจี้ตามตัวเด็ก เช่น ซอกคอ ผ้าเท้า เป็นต้น |
| 3-6 เดือน | ขณะพูดคุยหรือยิ้ม ผู้ดูแลเอียงหน้าไป มา เพื่อให้เด็กเคลื่อนไหวตาม<br>ส่งเสริมการออกเสียงสระ โดยจัดทำการออกเสียงให้เด็ก ได้แก่ เสียง อา อี อุ<br>วาวา เป็นต้น<br>ทำท่าเป่าลมและให้เด็กปฏิบัติตาม     |

ถือรูปภาพและพูดคุยเกี่ยวกับรูปภาพให้เด็กฟังทุกวัน เพื่อให้เด็กทำปากและออกเสียงตาม

ออกเสียง บาบา ตาตา นานา เพื่อให้เด็กออกเสียงตาม

จับมือเด็กสัมผัสสริมฝีปากปากตัวเองเบาๆ เพื่อให้เด็กเลียนเสียง วาวา

คุยเล่นหัวเราะกับเด็กหรือใช้นิ้วมือหรือของเล่นนุ่มๆ จิกจี้ตามซอกคอ เอว ฝ่าเท้า เพื่อให้เด็กเปล่งเสียงสูง ต่ำ

กระดะถึ้นหรือเป่าลมให้เด็กดูหลายๆ ครั้งเพื่อให้เด็กเลียนแบบ

พูดคุยด้วยเสียงสูง ต่ำ กับเด็กและเว้นระยะเพื่อให้เด็กเปล่งเสียงสูง ต่ำ ตาม

6-9 เดือน

ออกเสียง มา ปา หม่า เพื่อให้เด็กออกเสียงตาม

ออกเสียง 2 พยางค์ เช่น มามา ตาตา บาบา นานา เพื่อให้เด็กออกเสียงตาม

พูดคุยกับเด็กทุกครั้งที่มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดเด็ก เช่น ขณะป้อนข้าว เปลี่ยนผ้าอ้อม อาบน้ำ เป็นต้น

แสดงท่าตบ โຕ้ะเบาๆ แล้วพูดว่า ตบ ตบ เพื่อให้เด็กปฏิบัติตาม

เอาอาหารวางไว้ตรงหน้าจนกว่าเด็กจะส่งเสียงเรียกร้องแล้วจึงป้อน

เรียกชื่อและพูดคุยกับเด็กทุกครั้งที่พบหน้า

ทำท่า ตบมือ สายหน้า พยักหน้า และบ้าย บาย เพื่อให้เด็กทำตาม

เปล่งเสียงร้องเลียนแบบเสียงสัตว์เพื่อให้เด็กทำตาม เช่น แมวร้อง เหมียว เหมียว

หมาเห่า โส้ง โส้ง เป็นต้น

9-12 เดือน

ขณะพูดคุยทำเสียงสูง ต่ำ เพื่อให้เด็กฟังและออกเสียงตาม

ร้องเพลงเสียงสูง ต่ำ ให้เด็กฟัง

ชี้รูปภาพสัตว์และให้เด็กเปล่งเสียงร้องตามชนิดของสัตว์ เช่น แมวร้อง เหมียว

เหมียว เป็นต้นทำซ้ำบ่อยๆ จนเด็กสามารถออกเสียงได้ถูกต้อง

ขณะพูดคุยทำหน้าที่แปลกๆ เช่น หยีตา แลบลิ้น จีบปาก หรือกระดกคินให้เด็กดู

และรอให้เด็กทำตาม

12-15 เดือน

เล่นิทานง่ายๆ ประกอบภาพโดยทำเสียงสูง-ต่ำ เช่น สุนัขเห่า โส้ง โส้ง

ร้องเพลงเด็กเสียงสูง-ต่ำ รอให้เด็กเปล่งเสียงตาม เช่น จีบปุ้ด้า ขยำปุ้ด้า

ก่อนกินนมเอามือเด็กมาจับขวดนมพร้อมให้เด็กพูดว่า “กินนม”

แลกเปลี่ยนของเล่นกับผู้เลี้ยงดู โดยผู้เลี้ยงดูทำท่าขอของที่อยู่ในมือของเด็ก

สอนให้เลียนคำพูด 1 พยางค์ เช่น หม่า พ่อ แม่ เป็นต้น

สอนให้เด็กทำท่าสวัสดิ์ เมื่อพบกันและและทำท่าบ้าย บาย เมื่อจากกัน

- ให้เด็กดูรูปภาพหรือสิ่งของที่คุ้นเคยแล้วถามว่า “นี่อะไร”
- 15-18 เดือน พูกร่วมกับเด็กทุกครั้งที่มีกิจกรรมร่วมกันและรอจังหวะให้เด็กพูดโต้ตอบ  
ร้องเพลงสำหรับเด็กที่เป็นเพลงง่ายๆ ให้เด็กฟังขณะกำลังอาบน้ำหรือแต่งตัว  
เป็นต้น  
สอนให้เลียนคำพูด 2 พยางค์ เช่น หิวนม ไม่เอา เป็นต้น  
รอจังหวะให้เด็กพูดคำสุดท้ายของคำพูด เช่น พูกว่า รวง บรีนน บรีนน
- 18-24 เดือน ทุกครั้งที่พบหน้าผู้ใหญ่สอนให้เด็กทำท่าไหว้พร้อมกล่าวคำว่า “สะ หวัด ดี”  
ใช้คำพูดในการสื่อความหมายทุกครั้งเมื่อมีกิจกรรมกับเด็ก  
ร้องเพลงและทำท่าประกอบง่ายๆ ให้เด็กดูและให้เด็กทำตาม เช่น จับปูคา  
ขยำปูนา  
อ่านหนังสือนิทานประกอบภาพให้เด็กฟังและตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องราวใน  
นิทานให้เด็กตอบ  
พูดคำ 2 คำให้เด็กฟังบ่อยๆ เช่น ไม่เอา แมวเหมียว เป็นต้น  
ขณะเล่นกับเด็กสอนให้เด็กเลียนคำวลี 2 คำ เช่น รถพ่อ เสือหนู เป็นต้น
- 24-36 เดือน ร้องเพลงง่าย ๆ ง่ายๆ ที่กำลังเป็นที่นิยมขณะนั้นให้เด็กฟังบ่อยๆ เพื่อให้เด็กฟัง  
และร้องตาม  
พูดอธิบายการกระทำต่างๆ อย่างให้เด็กฟัง

สรูปภาษาเป็นสัญลักษณ์ของความคิด พัฒนาการด้านภาษาเป็นความสามารถทางการสื่อสารตั้งแต่การออกเสียงคำพูดและการใช้สีหน้าท่าทาง อากัปกิริยา องค์ประกอบของการพัฒนาด้านภาษาประกอบด้วยประสาทสัมผัส การประมวลข้อมูลและการแสดงออก ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการด้านภาษาของเด็กอายุ 3 ปีแรกคือ วุฒิภาวะของระบบประสาท เพศของเด็ก การเรียนรู้ของเด็ก การศึกษาอาชีพและเศรษฐกิจของบิดามารดา จำนวนพี่น้องในครอบครัว พัฒนาการด้านภาษาของเด็กแต่ละช่วงวัยมีความแตกต่างกัน กิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านภาษามีความสอดคล้องกับพัฒนาการและความสามารถของเด็ก



### กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาษาเป็นสัญลักษณ์ของความคิด พัฒนาการทางภาษาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการด้านสติปัญญาซึ่งประกอบด้วยการใช้คำพูดและไม่ใช้คำพูด กระบวนการพัฒนาทางภาษาเป็นลำดับขั้นตามอายุแบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนที่จะพูดคำที่มีความหมาย (0-1 ปี) และระยะที่ใช้คำพูดในการสื่อสาร (1-3 ปี) รายละเอียดของพัฒนาการด้านภาษาแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่พัฒนาการด้านความเข้าใจภาษา (receptive language) และพัฒนาการด้านการใช้ภาษา (expressive language) โดยมีหลักที่ว่า เด็กต้องเข้าใจความหมายของคำก่อนจึงจะพูดคำที่มีความหมายได้ พัฒนาการด้านภาษาในช่วงอายุ 3 ปีแรก ดำเนินไปอย่างรวดเร็วเริ่มตั้งแต่การเปล่งเสียงร้องไห้ครั้งแรกไปจนถึงสามารถเข้าใจความหมายของคำได้ประมาณ 800 คำ และสามารถใช้คำศัพท์ในการสื่อสารได้ประมาณ 150-200 คำ เมื่ออายุประมาณ 3 ปี พัฒนาการด้านภาษาของเด็กจะดำเนินไปได้ดี ต้องอาศัยการส่งเสริมกระตุ้นอย่างถูกต้องและเหมาะสมจากผู้ดูแลที่บ้านและผู้ดูแลที่สถานรับเลี้ยงเด็ก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่  
Copyright© by Chiang Mai University  
All rights reserved